

גמרא סדורה מסכת סנהדרין

פרק ו' - "נְגַמַּר הַדִּין"

מהדורה מנוקדת, מפוסקת,
מחולקת לסוגיות ולפסקאות,
בעריכה מבארת

עם רש"י

לימוד פרק זה מוקדש להצלחת כל התלמידים החדשים והישנים שהתחילו היום את הישיבה -
שיזכו להתחברות להקב"ה וילמדו את תורתו, אנחנו מעריכים ומעריצים.
א' אלול תשע"ז

יצא לאור על ידי עמותת
"וכל בניך לימודי ה'"

ניתן להיות מנויים על הגמרא סדורה לדף היומי.
רישום קל מהיר באתר גמרא סדורה
או במייל vinetdb81@gmail.com

בהצלחה - יגיעת ומצאת - תאמינ!!!

להארות והערות

דניאל ברק ווינט

טל' - 0526071122

דוא"ל vinetdb81@gmail.com

עתניאל ד.ג. הר חברון 9040700

כל הזכויות על הטקסט, ניקוד ופיסוק

שמורות למכון הישראלי לפרסומים תלמודיים.

כל הזכויות על החלוקה לסוגיות ופסקאות

שמורות לעמותת "וכל בנייך לימודי ה" ולדניאל ברק ווינט.

מסכת סנהדרין פרק ו' - "נגמר הדין"

רס"י

מתני'

נגמר הדין. לחובה:
מוציאין אותו לסקלו. אידי
דסקילה רישא דכולהו ארבע
מיתות היא מפרש מילי דידה
ברישא והדר מפרש שארא
בפירקין דלקמן כסדר:
חוץ לבית דין. רחוק מבית דין
קצת:
שנאמר הוצא. אלמא לאו
במקום הועד קטלוהו:
והסודרין בידו. לקמיה מפרש
למאי מיבעי:
והסוס רחוק ממנו כדי שיהא.
אדם רוכב על סוס ונמשך על צד
בית הסקילה שיהא קרוב לרדוף
אחר הנסקלין ומציל ומתרחק
מזה שהסודרין בידו מלא עיניו
ובלבד שיוכל לראותו אם יניף
בסודרין:
אמר אחד. מב"ד יש לי ללמד
עליו זכות:
הלה. העומד על הפתח ורוכב
הסוס היה מכיר בו והוא רץ
אחר המנהיגים ומעמידן עד
שיחקרו ב"ד אם יהא טעם
בדבריו של זה:
ובלבד שיהא ממש בדבריו.
קצת ראייה הדומה לזכות
ובגמרא פריך מנא ידעי הנך
סוקלין אם יש ממש בדבריו
והלא לא תלמידים הם:

גמ'

ובית הסקילה חוץ לבית דין.
הוא דבעינן אבל חוץ לשלש
מחנות לא בעינן:
חוץ לשלש מחנות. בירושלים
הוא דשייך למימר דאיכא עזרה
מחנה שכניה והר הבית. מחנה
לוייה וכל העיר מחנה ישראל
ובבתי דינים שבכל עיר ועיר נמי
הוי בית הסקילה חוץ לעיר
דומיא דירושלים:
ומשני נ"מ. מדתנן חוץ לבית
דין:
דאי נפיק בי דינא. וקבעי מקום
הוועד שלהם חוץ לעיר כגון שתי
סנהדראות קטנות שהיו
בירושלים אחת על פתח העזרה
ואחת יושב על פתח הר הבית
וכן כל שאר עיירות אי קבעי
מקומן חוץ לחומה עבדינן בית
הסקילה חוץ לב"ד רחוק מהן:
כי היכי דלא ליתחזי בית דין
רוצחין. דגנאי הדבר דתנן (מכות
דף ז.) סנהדרין ההורגת פעם
אחת בשבוע נקראת חבלנית וכל
שכן אם יהיה קרוב למקומן
מיחזי מקום איבוד נפשות:
אי נמי. לכך היו מרחיקין בית
הסקילה כדי שתהא שהות
לסקילה באורך הדרך ובתוך כך
ימצא אחד ראייה של זכות
ויצילהו ויחזירהו ותיהוי ליה
הצלה:

1. מב, ב

מתניתין

מב,ב

נגמר הדין - מוציאין אותו לסקלו.
בית הסקילה היה חוץ לבית דין.
שנאמר: "הוצא את המקלל"¹⁷⁴ (ויקרא כד, יד).
אחד עומד על פתח בית דין והסודרין בידו, וסוס רחוק ממנו כדי שיהא רואה.
אומר אחד: "יש ללמד עליו זכות" - הלה, מניף בסודרין, והסוס רץ ומעמידו.
ואפילו הוא אומר: יש לי ללמד על עצמי זכות - מחזירין אותו,
אפילו ארבע וחמש פעמים,
ובלבד שיש ממש בדבריו.

גמרא

ו"בית הסקילה חוץ לבית דין" הוה ותו לא?
והא תניא:
"בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות!"

אין, כדקאמר,

והא דקתני הכי,

נפקא מינה: דאי נפיק בי דינא ויתבי חוץ לשלש מחנות עבדינן בית הסקילה חוץ לבית דין,
כי היכי דלא מיתחזי בית דין רוצחין.

אי נמי,

כי היכי דתיהוי ליה הצלה.

¹⁷⁴ הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השמעים את ידיהם על ראשו ונגזמו אתו כל העדה

2. מב, ב - מג, א

רפ"י

מנא הני מילי. דבית הסקילה חוץ לשלש מחנות:

פריס הנשרפים. פר העלם דבר של ציבור ופר כהן משיח שאינן נאכלין אלא נשרפין כדכתיב והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה וגו':

שאינ ת"ל. אין אנו למידים ממנו כלום שהרי כבר נאמר כאשר שרף את הפר הראשון של משיח ובההוא כבר נאמר אל מחוץ למחנה ומה בא זה ללמדנו אלא ליתן להם מחנה שניה:

וכשהוא אומר אל מחוץ למחנה. בצו את אהרן בהוצאת הדשן של תפוח שעל המזבח החיצון שאין מלמדנו כלום שהרי כבר נאמר בפר כהן המשיח אל שפך הדשן ישרף וכתוב בדיהו חוץ למחנה ממילא שמעינן דשפך הדשן חוץ למחנה הוא ולמה נאמר כאן ליתן לכולם מחנה שלישית דעל כרחיך כולוהו בחד דוכתא עביד להו:

ולילף. מקלל מחוץ למחנה דשחוט חוץ דהוי חוץ למחנה אחת כדכתיב (ויקרא י) ואל פתח אהל מועד לא הביאו:

שכן הוצא אל מחוץ מכשיר ומכפר. סימן הוא שדומה מקלל לפריס נשרפין בכל אלה ולא לשחוט חוץ:

הוצא. במקלל ופריס נאמר הוצאה ולא בשחוט חוץ ונאמר בהן אל מחוץ למחנה ובשחוט חוץ לא כתיב אלא אשר ישחט מחוץ ומחוץ למחנה האמור בשניהם הכשר מצותן בכך ומחוץ למחנה האמור בשחוט חוץ אין הכשרין אלא עבירה היא ובמקלל ופריס מכפר הוצאתן כדאמרינן (לקמן דף מג.) במתני' היום הזה אתה עכור כו' אבל שחוט חוץ אינה כפרה אלא חטא:

שכן אדם. מחוץ למחנה דמקלל באדם כתיב וכן האמור בשחוט חוץ אדם השוחט קאי שלא ישחט מחוץ למחנה ומחוץ למחנה האמור בפריס אפר קאי ולא אדם דלא כתיב יצא אלא והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה:

חוטא. מקלל חוטא הוא ושוחט חוץ חוטא לאפוקי פר דלאו חוטא הוא:

בנשמה. מחוץ למחנה של שניהם נטילת נשמה נאמר זה נסקל וזה שוחט אבל פר שוחט ועומד: לישנא אחרינא נטילת נשמה דשוחט חוץ היינו חייב כרת שמתחייב בשחיטה זו:

פיגול. מחוץ למחנה דשחוט חוץ ומקלל אי אתה מוצא פיגול על יד אותו חוץ למחנה אבל פריס ראויין להתפגל על יד אותו חוץ למחנה שאם שחטו על מנת להקטיר אימוריהן בחוץ מתפגלין ולישנא דקרא נקט דקרי חוץ למקומו פיגול כדאמרין בזבחים (דף כח.) ואע"ג דלישנא דרבנן לא קרי פיגול אלא חוץ לזמנו:

מכשיר עדיף ליה. למילף חוץ למחנה האמור בשני אלו כך היא חובתו וראויין ללמוד זה מזה ולא מחוץ למחנה דשחוט חוץ שהוא שלא כדת וכמצוה:

רב פפא אמר. מהכא נפקא לן בית סקילה חוץ לגי מחנות:

משה. לוי היה ושרוי במחנה לויא ואמר ליה רחמנא הוצא כו':

לעשייה. לומר שכמו שנצטוו כך עשו:

["בית הסקילה היה חוץ לשלש מחנות"].

מנהגי מילי?

תנו רבנן:

"הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה" ¹⁷⁵ (ויקרא כד, יד) - חוץ לשלש מחנות.

אָתָּה אוֹמֵר: חוץ לשלש מחנות,

אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוץ למחנה אחת?

נֶאֱמַר בָּאן: "מחוץ למחנה" ¹⁷⁶ (ויקרא ד, יב),

וְנֶאֱמַר בְּפָרִים הַנִּשְׂרָפִין: "חוץ למחנה" ¹⁷⁷ (ויקרא ד, כא),

מֶה לְהֵלֵן - חוץ לשלש מחנות,

אִפְּ כָאן - חוץ לשלש מחנות."

והתם מנלן?

דתנו רבנן:

"והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה" (ויקרא ד, יב) - חוץ לשלש מחנות.

אָתָּה אוֹמֵר: "חוץ לשלש מחנות", אוֹ אֵינוֹ אֶלָּא חוץ למחנה אחת?

בְּשֵׁהוּא אוֹמֵר: "אל מחוץ למחנה" (ויקרא ד, כא) - בְּפֶר הַעֲדָה,

שְׂאִין תִּלְמֹד לֹמֵר: "וְשִׂרְף אֹתוֹ כְּאִשֵּׁר שִׂרְף אֶת הַפֶּר הָרִאשׁוֹן" (ויקרא ד, כא) -

לִיתֵּן לוֹ מִחֻנָּה שְׁנִיָּה,

וּבְשֵׁהוּא אוֹמֵר: "אל מחוץ למחנה" ¹⁷⁸ (ויקרא ו, ד),

שְׂאִין תִּלְמֹד לֹמֵר, "עַל שִׁפְךָ הַדֶּשֶׁן יִשְׂרָף" (ויקרא ד, יב) -

לִיתֵּן לוֹ מִחֻנָּה שְׁלִישִׁית."

לילף משחוט חוץ!

מֶה לְהֵלֵן חוץ למחנה אחת - אִפְּ כָאן חוץ למחנה אחת!

מסתברא מפרים הנשרפין הוה ליה למילף,

שְׂכֵן ה' הוצא, 'אל מחוץ למחנה'.

מכשיר,

מכפר.

אדרבה משחוט חוץ הוה ליה למילף,

שְׂכֵן: אדם,

חוטא,

נשמה,

פיגול!

מכשיר ממכשיר עדיף ליה.

רב פפא אמר:

מִשֵּׁה הֵיכָא הָוָה יְתִיב?

בְּמִחֻנָּה לוֹיִיָּה.

וְאָמַר לִיה רַחֲמָנָא: "הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה" (ויקרא כד, יד),

"וְיוֹצִיאֻהוּ אֶת הַמִּקְלָל אֶל מִחוּץ לַמִּחֻנָּה" ¹⁷⁹ (ויקרא כד, כג).

האי מיבעי ליה לעשייה!

¹⁷⁵ הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השומעים את ידיהם על ראשו ורגמו אותו כל העדה

¹⁷⁶ והוציא את כל הפר אל מחוץ למחנה אל מקום טהור אל שפך הדשן ושדף אותו על עצים כאשר על שפך הדשן ושדף

¹⁷⁷ והוציא את הפר אל מחוץ למחנה ושדף אותו כאשר שדף את הפר הראשון חטאת הקהל הוא

¹⁷⁸ וקשט את בגדיו ולבש בגדים אחרים והוציא את הדשן אל מחוץ למחנה אל מקום טהור

¹⁷⁹ וידבר משה אל בני ישראל ויצאיו את המקלל אל מחוץ למחנה ורגמו אותו אבן ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה

מג,א עשייה בהדיא כתיבא: ^א"ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה" (ויקרא כד, כג).

אלא מעתה "וידגמו אתו באבן" (ויקרא כד, כג) מאי עבדי ליה?

ההוא מבעי ליה,

לכדתניא:

"וידגמו אתו אבן" (ויקרא כד, כג) -

"אתו" - ולא בבסותו.

"אבן" - שאם מת באבן אחת יצא."

ואצטריך למיכתב "אבן" ואצטריך למיכתב "אבנים" ¹⁸⁰ (במדבר טו, לה).

דאי כתב רחמנא "אבן" - הוה אמינא: היכא דלא מת בחדא לא נייתי אחריתי ומקטליה, כתב רחמנא: "אבנים".

ואי כתב רחמנא: "אבנים" - הוה אמינא: מעיקרא נייתי תרתני,

כתב רחמנא "אבן".

והא האי תנא נאמר קאמר!

'אילו לא נאמר קאמר:

אילו לא נאמר קרא - הייתי אומר גזירה שוה,

עכשיו שנאמר קרא - גזירה שוה לא צריך.

רב אשי אומר:

משה היכא הוה יתיב? במחנה לווייה,

ואמר ליה רחמנא: "הוצא את המקלל" (ויקרא כד, יד) - חוץ למחנה לווייה.

"אל מחוץ למחנה" (ויקרא כד, כג) - חוץ למחנה ישראל.

"ויוציאו את המקלל" (ויקרא כד, כג) - לעשייה.

עשייה בהדיא כתיב בהו "ובני ישראל עשו כאשר צוה ה' את משה" (ויקרא כד, כג)!

ההוא מיבעי ליה חד לסמיכה, וחד לדחייה.

אמרו ליה רבנן לרב אשי:

לדידך כל הני 'הוצא' דכתיבי בפרים הנשרפים מאי דרשת בהו!

קשיא.

רס"י

ובני ישראל עשו. בההוא קרא כתיב והרי כלל את הכל למה לי ויוציאו שמע מינה למנינא:

אלא מעתה. דדרשת ויוציאו דריש נמי וירגמו כו':

בלא כסותו. ערום ואע"ג דגבי צוואה כתיב ורגמו אותו דש"מ בלא כסותו אידי דכתיב אבן לדרשה כתב נמי אותו: במקלל כתיב אבן ובמקושש כתיב אבנים:

והא האי תנא. דלעיל:

נאמר קאמר. מגזירה שוה דפרים יליף לה והיכי אתא רב פפא לאיפלוגי עליה דתנא:

והכי קאמר. תנא דברייתא אילו לא נאמר כו' כלומר הא דיליף לה מגזירה שוה לאו דוקא אלא הכי קאמר אי נמי לא הוה נפיק ממשמעותא דקרא אכתי לא הוה יכילנא למימר חוץ למחנה אחת דמייננא שלש מחנות מגזירה שוה דפרים והשתא אפילו גזירה שוה לא צריך:

הוצא. גרידא משמע הוציאו ממקומך וכי הדר כתיב מחוץ למחנה לאפוקי ממחנה ישראל קאמר:

ההוא. ובני ישראל:

מבעי ליה. לסמיכה ולדחייה דכתיבי בצוואה ולא מיפרשי בעשייה הדר סיים קרא ובני ישראל עשו אף סמיכה ודחייה סמיכה וסמכו כל השומעים דחייה לאו הכא כתיבא אלא מסיני ירה יירה מכאן שאחד מן העדים בא ודוחהו ומפילו מגובה בית הסקילה לארץ דבית הסקילה גבוה שתי קומות:

לדידך. דדרשת הוצאה באפי נפשיה ואל מחוץ למחנה באפי נפשה כל הוצאות דפרים הנשרפים מאי דרשת בהו:

¹⁸⁰ ויאמר ה' אל משה מות יומת האיש רגום אותו באבנים כל העדה מחוץ למחנה

רס"י

שתטרף דעתו. ולא ידאג
ויתמחמה בהריגתו:

3. מג, א

"אֶחָד עוֹמֵד עַל פֶּתַח בֵּית דִּין וְהַסּוֹדְרִין בְּיָדוֹ, וְסוֹס רְחוֹק מִמֶּנּוּ בְּדִי שְׂיָהָא רוֹאֵהוּ".

אמר רב הונא:

פְּשִׁיטָא לִי: אֶחָד אָבֵן שְׁנִסְקֵל בֵּהּ,

וְאֶחָד עֵץ שְׁנִתְלָה בּוֹ,

וְאֶחָד סִיף שְׁנִהָרַג בּוֹ,

וְאֶחָד סוֹדֵר שְׁנִחְנַק בּוֹ - כּוֹלֵן מִשָּׁל צְבוּר.

מאי טעמא?

דְּמַדִּידִּיהָ לֹא אִמְרִינָן זֵיל וְלִיתִיהּ וְלִיקְטוּל נַפְשִׁיהּ.

בְּעֵי רַב הוֹנָא:

סוֹדֵר שְׁמַנִּיפִין בּוֹ, וְסוֹס שְׂרָץ וּמַעֲמִידֵן, מִשָּׁל מִי הוּא?

כִּיּוֹן דְּהַצְלָה דִּידִּיהּ - מַדִּידִּיהּ,

אוּ דִּילְמָא:

כִּיּוֹן דְּבִי דִּינָא מַחֲיִיבִין לְמַעַבְדָּ בֵּהּ הַצְלָה מַדִּידִּיהּ?

ותו, הָא דְאָמַר רַב חֲזִיָּא בַּר אֲשִׁי אָמַר רַב חֲסִידָא:

הִיוֹצֵא לִיהָרַג מִשְׁקִין אוֹתוֹ קוֹרֵט לְבוֹנָה בְּכוֹס שֶׁל יַיִן כְּדִי שֶׁתִּטְרֹף דַּעְתּוֹ,

שְׁנַאָמַר: "תְּנוּ שִׁכָּר לְאוֹבֵד, וַיֵּין לְמָרִי נֶפֶשׁ" (משלי לא, 1),

וְתִנָּא:

"נָשִׁים יְקָרוֹת שְׁבִירוֹשָׁלַיִם הֵיוּ מִתְנַדְּבוֹת וּמִבִּיאוֹת אוֹתָן",

לֹא הִתְנַדְּבוּ נָשִׁים יְקָרוֹת - מִשָּׁל מִי?

הָא - וְדַאי מְסַתְּבָרָא שָׁל צְבוּר,

כִּיּוֹן דְּכִתְיִב: "תְּנוּ" - מַדִּידִּיהּ.

4. מג, א

רס"י

ונשתתק. נאלם:
מהו. מי אמר אי לא אישתתק
 הוה ממש בדבריו וצריך לסתור
 את הדין ולהביא דיינין אחרים:
מנפח רב ששת בידיה. כלומר
 רוח הוא זה שאמרת כיון
 שנשתתק מה הועיל אי להכי
 אתית למיחש אפילו אחד בסוף
 העולם נמי אימא בכל היוצאין
 ליהרג שמא יש אחד בסוף
 העולם שידע לו זכות: ופרכינן
 מי דמי התם לא אמר הכא
 אמר:
שזיכה. שהוציא דבריו וטעמו
 לאור:
תיבעי לך. מי אמר זיכה דוקא
 או דילמא ר' יוסי אורחא
 דמילתא קאמר שאין דרך
 לתלמיד לומר יש לי ללמד זכות
 ומשתתק וכן מיתה דמסתמא
 מיד אומר ראיותיו ומיהו היכא
 דאיתרמי אימא דסבירא ליה
 נמי הכי:

["אומר אחד: 'יש ללמד עליו זכות' - הלה, מניף בסודריו, והסוס רץ ומעמידו"]

בָּעָא מִיְיָהּ רַב אָחָא בְּר הוֹנָא מְרַב שֵׁשֶׁת:

אָמַר אֶחָד מִן הַתְּלָמִידִים: "יֵשׁ לִי לְלַמֵּד עָלָיו זְכוּת", וְנִשְׁתַּתֵּק - מַהוּ?

מִנְפַּח רַב שֵׁשֶׁת בִּידֵיהּ,

נִשְׁתַּתֵּק, אָפִילוּ אֶחָד בְּסוֹף הָעוֹלָם נִמְי!

הֵתָם - לֹא קָאָמַר,

הֵכָא - קָאָמַר.

מֵאִי?

תָּא שְׁמַע:

דְּאָמַר רַבִּי יוֹסִי בְּר חֲנִינָא:

אֶחָד מִן הַתְּלָמִידִים שְׁזִיכָה וְנָמַת - ר'וֹאֵין אוֹתוֹ כְּאִילוּ חֵי וְעוֹמֵד בְּמִקְוָמוֹ.

זִיכָה - אֵין,

לֹא זִיכָה - לֹא!

זִיכָה פְּשִׁיטָא לִי,

אָמַר - תִּיבְעִי לָךְ.

רס"י

ואפי' אפעם ראשונה ושניה.
נמי קאמר ובלבד שיש ממש
בדבריו ואי ליכא ממש לא
מהדרינא:

מנא ידעי. אם יש ממש או לאו
וכי שלוחים תלמידים בעינן
שיהו סוקלין:

דמסרינן ליה. מפעם שניה
ואילך שני תלמידי חכמים לילך
עמו:

מעיקרא. בתחלת הליכתם ולא
יחזירוהו אפילו פעם ראשונה
אא"כ יש ממש בדבריו:

וצריך למימר. נמי שעבר עבירה
פלונית ביום פלוני ובשעה
פלונית:

לפניו אין. דמשמע בהליכתו:
מעיקרא לא. ארבעים יום
קודם:

5. מג, א

"אפילו הוא אומר: 'יש לי ללמד על עצמי זכות' - שומעין לו,
ובלבד שיש ממש בדבריו".

ואפילו פעם ראשונה ושניה?

והתניא:

"פעם ראשונה ושניה - בין שיש ממש בדבריו בין שאין ממש בדבריו מחזירין אותו,
מבאן ואילך,

אם יש ממש בדבריו - מחזירין אותו,

אין ממש בדבריו - אין מחזירין אותו!"

אמר רב פפא:

תרגומה מפעם שניה ואילך.

מנא ידעי?

אמר אביי:

דמסרינן ליה זוגא דרבנן,

אי איקא ממש בדבריו - אין,

אי לא - לא.

ולמסר ליה מעיקרא!

אגב דבעית - לא מצי אומר כל מאי דאית ליה.

מתניתין

מִצָּאוּ לוֹ זְכוּת - פְּטוּוּהוּ.
 וְאִם לֹא - יֵצֵא לִיִּסְקָל.
 וְכִרְוֹז יוֹצֵא לִפְנֵיו: "אִישׁ פְּלוֹנִי בֶן פְּלוֹנִי יוֹצֵא לִיִּסְקָל עַל שֶׁעָבַר עֲבִירָה פְּלוֹנִית,
 וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי - עֵדִיו,
 כֹּל מִי שִׂיּוּדָע לוֹ זְכוּת - יָבֹא וְיִלְמַד עָלָיו".

גמרא

אָמַר אֲבִי:

וְצָרִיד לְמִימַר: בְּיוֹם פְּלוֹנִי
 וּבְשָׁעָה פְּלוֹנִית,
 וּבְמָקוֹם פְּלוֹנִי,
 דִּילְמָא אִיכָא דִּידְעֵי וְאֵתוּ וּמְזִים לָהּ.

רפ"י

7. מג, א-ב

[השלמה מחסרונות הש"ס:
יהרג נקי - רוצח הוא נקי זה
וראוי ליהרג שהרג במסתרים.
ותשובה בעלמא הוא מפני
האומות שקרוב למלכות היה
והיו צריכים להשיב על כל
ראיות של הבל שלהם:]

"וְכָרוּז יוֹצֵא לְפָנָיו".

לפניו - אין,
מעיקרא - לא.

וְהָא תְּנִיָא:

"בְּעֶרְבַּ הַפֶּסַח תִּלְאוּהוּ לִישׁוֹ הַנוֹצֵרִי,
וְכָרוּז יוֹצֵא לְפָנָיו אַרְבָּעִים יוֹם:
"יִשְׁוֹ הַנוֹצֵרִי יוֹצֵא לִיסְקָל עַל שְׂכִישָׁף וְהִסִּית וְהִדִּיחַ אֶת יִשְׂרָאֵל,
כָּל מִי שִׁיּוּדָע לוֹ זָכוֹת יָבוֹא וּלְלַמֵּד עָלָיו".
וְלֹא מִצְאוּ לוֹ זָכוֹת, וְתִלְאוּהוּ בְּעֶרְבַּ הַפֶּסַח".

אמר עולא:

וְתִסְבְּרָא?! יִשְׁוֹ הַנוֹצֵרִי בֶּרֶךְ הַפּוֹכִי זָכוֹת הוּא?! מִסִּית הוּא!
וְרַחֲמָנָא אָמַר "לֹא תַחְמַל וְלֹא תִכְסֶּה עָלָיו"¹⁸¹ (דברים יג, ט)!

אֵלָּא שְׂאֵנִי יִשְׁוֹ דְּקָרוֹב לְמַלְכוּת הָוָה.

חֲמִשָּׁה תִּלְמִידִים הָיוּ לוֹ לִישׁוֹ:

מֵתָאִי, נִקְאִי, נִצָּר, וּבּוּנִי, וְתוֹדָה.
אֶתִּיּוּה לְמֵתִי,

אָמַר לָהּ: מֵתָאִי יִהְרֵג?!

הִכְתִּיב: "מֵתִי אָבוֹא וְאַרְאָה פָּנֵי אֱלֹהִים"¹⁸² (תהלים מב, ג)!

אָמְרוּ לוֹ: אֵין, מֵתִי יִהְרֵג,

דְּכָתִיב: "מֵתִי יָמוּת וְאָבֵד שִׁמּוֹ"¹⁸³ (תהלים מא, ו).

אֶתִּיּוּה נִקְאִי,

אָמַר: נִקְאִי יִהְרֵג?!

הִכְתִּיב: "וְנָקִי וְצַדִּיק אֵל תִּהְרֵג"¹⁸⁴ (שמות כג, ז)!

אָמְרוּ לוֹ: אֵין, נִקְאִי יִהְרֵג,

דְּכָתִיב: "בְּמִסְתָּרִים יִהְרֵג נָקִי"¹⁸⁵ (תהלים י, ח).

אֶתִּיּוּה נִצָּר,

אָמַר: נִצָּר יִהְרֵג?!

הִכְתִּיב: "וְנִצָּר מִשְׁדָּשָׁיו יִפְרָה"¹⁸⁶ (ישעיה יא, א)!

אָמְרוּ לוֹ: אֵין, נִצָּר יִהְרֵג,

דְּכָתִיב: "וְאֵתָהּ הִשְׁלַכְתָּ מִקִּבְרָהּ כִּנְצֵר נִתְעַב"¹⁸⁷ (ישעיהו יד, יט).

אֶתִּיּוּה בּוּנִי,

בּוּנִי יִהְרֵג?!

הִכְתִּיב: "בְּנִי בְּכָרִי יִשְׂרָאֵל"¹⁸⁸ (שמות ד, כב)!

אָמְרוּ לוֹ: אֵין, בּוּנִי יִהְרֵג,

דְּכָתִיב: "הִנֵּה אֲנִכִּי הוֹרֵג אֶת בְּנִךְ בְּכָרְךָ"¹⁸⁹ (שמות ד, כג).

¹⁸¹ לֹא תִאָּבֵה לוֹ וְלֹא תִשְׁמַע אֵלָיו וְלֹא תַחֲוֶס עֵינֶךָ עָלָיו וְלֹא תַחְמַל וְלֹא תִכְסֶּה עָלָיו

¹⁸² צִמְאָה נִפְשִׁי לֹאֱלֹהִים לֹאלֵהִי מֵתִי אָבוֹא וְאַרְאָה פָּנֵי אֱלֹהִים

¹⁸³ אוֹיְבִי יֹאמְרוּ דַע לִי מֵתִי יָמוּת וְאָבֵד שִׁמּוֹ

¹⁸⁴ מִדְּבַר שֶׁקֶר תִּרְחֹק וְנָקִי וְצַדִּיק אֵל תִּהְרֵג כִּי לֹא אֶצְדִּיק דְּשִׁעַ

¹⁸⁵ יֹשֵׁב בְּמִאֲרֵב חֲצִירִים בְּמִסְתָּרִים יִהְרֵג נָקִי עֵינָיו לֹחֲלֶכֶה יִצְפְּנוּ

¹⁸⁶ וְיִצְא חֲטָר מִגֹּזַע וְשִׂי וְנִצָּר מִשְׁדָּשָׁיו יִפְרָה

¹⁸⁷ וְאֵתָהּ הִשְׁלַכְתָּ מִקִּבְרָהּ כִּנְצֵר נִתְעַב לְבוֹשׁ הָרָגִים מִטְעֲנֵי הָרֶב יוֹרְדֵי אֶל אֲבְנֵי בּוֹר כְּפָגַר מוֹכֵס

¹⁸⁸ וְאֵמַרְתָּ אֵל פִּרְעֹה כֹה אָמַר יְהוָה בְּנִי בְּכָרִי יִשְׂרָאֵל

¹⁸⁹ וְאָמַר אֵלָיִךְ שְׁלַח אֶת בְּנִי וְעֶבְדִּי וְתִמְאֵן לְשַׁלְחוֹ הִנֵּה אֲנִכִּי הֹרֵג אֶת בְּנִךְ בְּכָרְךָ

רס"י

זובח תודה יכבדנני. מי שיהרוג
תודה יכבדנני: []
זובח את יצרו. לאחר שהסיתו
לחטוא הוא זובחו והורגו ושב
בתשובה ומתוודה עליו שני
נוניין דריש לשני כבודים:
זבחי אלהים. לשון רבים
משמע:
לא תבזה. אין דרכך לבזותו:

אֲתִיוָה תוֹדָה, אָמַר: תוֹדָה יִהְיֶה?
הַכְּתִיב: "מִזְמוֹר לְתוֹדָה"¹⁹⁰ (תהלים ק, א)!

אָמְרוּ לוֹ: אֵין, תוֹדָה יִהְיֶה,
דְּכְתִיב: "זִבְחַ תוֹדָה יִכְבְּדֵנִי"¹⁹¹ (תהלים נ, כג).

מג, ב. אָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוי:
כָּל הַזֹּבֵחַ אֶת יָצְרוֹ, וּמִתּוֹדָה עָלָיו,
מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאִילוֹ כִּיבְדוֹ לְהַקְדֹּשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּשָׁנֵי עוֹלָמִים,
הָעוֹלָם הַזֶּה וְהָעוֹלָם הַבָּא,
דְּכְתִיב: "זִבְחַ תוֹדָה יִכְבְּדֵנִי" (תהלים נ, כג).

וְאָמַר רַבִּי יְהוֹשֻעַ בֶּן לֹוי:
בְּזִמְנוֹ שְׂבִיטֵי הַמִּקְדָּשׁ קָיָים אָדָם מִקְרִיב עוֹלָה - שֹׁכֵר עוֹלָה בִּידוֹ,
מִנְחָה - שֹׁכֵר מִנְחָה בִּידוֹ,
אָבֵל מִי שֶׁדַּעַתּוֹ שִׁפְלָה, מַעֲלָה עָלָיו הַכְּתוּב כְּאִילוֹ הַקְרִיב כָּל הַקְּרָבָנוֹת כּוֹלָן,
שֶׁנֶּאֱמַר: "זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נְשִׁיבָה"¹⁹² (תהלים נא, יט).

וְלֹא עוֹד אֵלָּא שְׂאִין תַּפְלָתוֹ נִמְאָקֶת,
שֶׁנֶּאֱמַר: "לֵב נְשִׁיבֵר וְנִדְכָּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה" (תהלים נא, יט).

¹⁹⁰ מִזְמוֹר לְתוֹדָה הָרִיעוּ לֵה' כָּל הָאָרֶץ

¹⁹¹ זִבְחַ תוֹדָה יִכְבְּדֵנִי וְשֵׁם דְּרַךְ אֶרְאֵנוּ בְּיָשׁוּעַ אֱלֹהִים

¹⁹² זִבְחֵי אֱלֹהִים רוּחַ נְשִׁיבָה לֵב נְשִׁיבֵר וְנִדְכָּה אֱלֹהִים לֹא תִבְזֶה

8. מג, ב - מד, א

רפ"י

מתני'

כזאת וכזאת עשיתי. בגמרא מפרש שמעל בחרמים אחרים: **שהוא מזומם.** שהעדים שקרים ובמחשבתם הרעה הרגוהו: **יהו כל אדם.** אף החוטאים יהו אומרים כן לנקות את עצמן מן הבריות ויוציא לעז על העדים והדיינים:

גמ'

שים נא כבוד. נא בקשה: **דילטור.** רכיל: **אמר לו.** עכן: **יהושע בגורל אתה בא.** להורגני שלא בעדים: **בבקשה ממך.** היינו דקאמר ליה נא: **שחדיה במילי.** השחידו בשוחד דברים עד שהודה שכשאמר לו תן לו תודה סבור שאין מבקשין ממנו אלא הודאה ולא יתרגוהו: **אנכי חטאתי.** במעל זה: **וכזאת וכזאת עשיתי.** הרי שלשה:

שנים בימי משה. אותה של כנעני מלך ערד דכתיב (במדבר כא) וידר ישראל נדר וגוי והחרמתי את עריהם אסרום עליהם בהנאה וכיוצא בזו עשה בעירות אחרות ולא נתפרסמו:

מתניתין

היה רחוק מבית הסקילה בעשר אמות, אומרים לו: התודה, שכן דרך כל המומתין מתודין, שכל המתודה יש לו חלק לעולם הבא. שכן מצינו בעין שאמר לו יהושע:

"בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה" ¹⁹³ (יהושע ז, יט).
 "ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי ... וכזאת וכזאת" ¹⁹⁴ (יהושע ז, כ).
 ומנין שביפר לו וידויו?

שנאמר: "ויאמר יהושע מה עברתנו ועמרף ה' ביום הזה" ¹⁹⁵ (יהושע ז, כה),
 "ביום הזה" - אתה עבד, ואי אתה עבד לעולם הבא.
 ואם אינו יודע להתנודות, אומרים לו:
 אומר: "תהא מיתתי כפרה על כל עונותי".

רבי יהודה אומר:

אם היה יודע שהוא מזומם,
 אומר: "תהא מיתתי כפרה על כל עונותי חוץ מעון זה".
 אמרו לו: אם כן יהו כל אדם אומר כן כדי לנקות את עצמו.

גמרא

תנו רבנן:

"נא" ¹⁹⁶ (יהושע ז, יט) - אין "נא" אלא לשון בקשה.
 בשעה שאמר הקדוש ברוך הוא ליהושע: "חטא ישראל" ¹⁹⁷ (יהושע ז, יא).
 אמר לפניו: רבונו של עולם, מי חטא?
 אמר ליה: וכי דילטור אני? לך הפל גורלות.
 הלך והפיל גורלות ונפל הגורל על עכן.
 אמר לו: יהושע, בגורל אתה בא עלי?
 אתה ואלעזר הכהן שני גדולי הדור אתם,
 אם אני מפיל עליכם גורל על אחד מכם הוא נופל!
 אמר לו: בבקשה ממך אל תוציא לעז על הגורלות,
 שעתידה ארץ ישראל שתתחלק בגורל,
 שנאמר: "אך בגורל יחלק את הארץ" ¹⁹⁸ (במדבר כו, נה) - "תן תודה" (יהושע ז, יט).

אמר רבינא:

שחודי שחדיה במילי,
 כלום נבקש ממך אלא הודאה,
 תן לו תודה והיפטר.
 מיד "ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי לה' אלהי ישראל,
 וכזאת וכזאת עשיתי" (יהושע ז, כ).

אמר רב אסי אמר רבי חנינא:

מלמד שמעל עכן בשלשה חרמים,
 שנים בימי משה,
 ואחד בימי יהושע,
 שנאמר: "כזאת וכזאת עשיתי".

רבי יוחנן אמר משום רבי אלעזר ברבי שמעון:

חמשה,
 ארבעה בימי משה,

¹⁹³ ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד מומני

¹⁹⁴ ויען עכן את יהושע ויאמר אמנה אנכי חטאתי ליהוה אלהי ישראל וכזאת וכזאת עשיתי

¹⁹⁵ ויאמר יהושע מה עברתנו ועמרף ה' ביום הזה וינגמו אתו כל ישראל אכן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים

¹⁹⁶ ויאמר יהושע אל עכן בני שים נא כבוד לה' אלהי ישראל ותן לו תודה והגד נא לי מה עשית אל תכחד מומני

¹⁹⁷ חטא ישראל וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם פחשו וגם שימו בכליהם

¹⁹⁸ אך בגורל יחלק את הארץ לשמות מטות אבותם ויחלו

רס"י

מאי טעמא לא איענוש. ישראל על מעילתו כי היכי דאיענוש השתא:
לפי שלא ענש. המקום את צדיקים שבישראל. על הנסתרות. שביד עוברי עבירה אלא על העבירות הידועות:
עד. שעברו את הירדן. ושמעו וקבלו עליהם ברכות וקללות בהר גריזים והר עיבל ונעשו ערבים זה בזה כדאמרין במסכת סוטה (דף לו:)
 מיד נענשו זה על זה ואפי' לא ידע זה בעבירות שביד חברו ובימי עכן עברו את הירדן:

מלמד שלא ענש על הנסתרות עד שעברו כו'. נראה לי דה"ג מלמד שענש על הנסתרות משעברו ולמאי דגרס נמי שלא ענש עד שעברו היא היא והכי קאמר מלמד שמה שלא ענש על הנסתרות לא נהג אלא עד שעברו אבל משעברו ענש והכי דרשין לקרא הנסתרות לה' אלהינו משמע עליו לבקש עלבון העבירה וליפרע מן העוברים ואין עלינו עונש בדבר:

והנגלות לנו. קולר תלוי בצואר כולנו ואי לא נקודה הוה אמינא כך היא המדה לעולם באתה הנקודה לדרוש דאין מדה זו נוהגת לפוטרו מן הנסתרות אלא עד שעברו את הירדן והיה לו לנקוד את הנקודה הזאת על לה' אלהינו ללמד שלא עד עולם הן לה' אלהינו אבל לאו אורח ארעא לנקוד את השם ונקוד על לנו ולבנינו לומר שאין כאן מקומו ממש אלא למעלה מן הנגלות נמי ניתן לדרוש כך הנסתרות לה' אלהינו ולנו ולבנינו שאף אנו נענשים ומיהו אי הוה כתיב ליה הכי הוה משמע דאף קודם שעברו את הירדן נמי להכי פלגיננו ונקד לומר דלכאן ולכאן הוא נדרש ולומר לך דעד השתא בסוף ארבעים שנה שנאמר להם מקרא זה בערבות מואב לא היו הנסתרות אלא לה' אלהינו אבל מכאן ואילך הם אף לנו ולבנינו ונקודה דעיי'ן שבעד לחלק באתה דלא תימא מעולם ועד עולם אלא מעתה מתחלת מדה זו ותנהוג עד עולם:

וכי ענש על הנסתרות. האחרים לעולם:

והרי כבר נאמר עד עולם. ואי לא אפטורא דנסתרות קאי לאשמועינן דעד עולם תנהוג מדה זו דלא תימא משיעברו את הירדן ויקבלו עליהם ערבות יענשו זה על זה למא לי דכתביה אי משום חיובא דנגלות פשיטא דעונש הנוהג עכשיו ינהוג לעולם דלמה יפסוק:

אלא. הנקודה לימדתך דהאי דכתיב הנגלות לנו ולבנינו לאו עד הנה נהגה מדה זו אלא מכאן ואילך דכל נקודה למעט דכך לא ענש את אחרים על עונשין שבגלוי עד שעברו את הירדן:

אלא. לרבי נחמיה כיון דאף משעברו לא ענש על הנסתרות:

עכן מ"ט איענוש. ישראל עליה הלא מן הנסתרות היא:

ואחד בימי יהושע,

שנאמר: "אנכי חטאתי ... וקזאת וקזאת עשיתי".

ועד השתא מאי טעמא לא איענוש?

אמר רבי יוחנן משום **רבי אלעזר ברבי שמעון:**

לפי שלא ענש על הנסתרות, עד שעברו ישראל את הירדן.

כתנאי:

"הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם"¹⁹⁹ (דברים כט, כח).

למה נקוד על "לנו ולבנינו" ועל עי'ן שב"עד"?

מלמד שלא ענש ה' על הנסתרות עד שעברו ישראל את הירדן.

דברי רבי יהודה.

אמר לו רבי נחמיה:

וכי ענש על הנסתרות לעולם? והלא כבר נאמר: "עד עולם"!

אלא, כשם שלא ענש על הנסתרות -

כך לא ענש על עונשין שבגלוי, עד שעברו את הירדן."

מד, א, אלא, ^ עכן מאי טעמא איענוש!

משום דהוה ידעי ביה אשתו ובניו.

¹⁹⁹ הנסתרות לה' אלהינו והנגלות לנו ולבנינו עד עולם לעשות את כל דברי התורה הזאת

9. מד, א

רפ"י

חטא ישראל. מדלא אמר חטא העם עדיין שם קדושתם עליהם:
חילפי. אורטיא"ש:
מושך בערלה. משך את עור אמתו תמיד עד שנשתרבה וכיסתה את ראש הגיד כדי שלא יראה מהול:
פשיטא. הא ר' אילעא גופיה אמר דעבר על כל התורה:
לא פקר. לא הפקיר עצמו. כל כך:
בנערה המאורסה. כתיב כי עשתה נבלה בישראל:
כולי האי. רע לשמים ורע לבריות לבייש את משפחתה ולאוסרה על בעלה:
דיניה כנערה המאורסה. נצטוו לסקלו:

"חטא ישראל"²⁰⁰ (יהושע ז, יא).

אמר רבי אבא בר זבדא:
 אף על פי שחטא - ישראל הוא.

אמר רבי אבא:
 היינו דאמרי אינשי: "אסא דקאי ביני חילפי, אסא שמיה, ואסא קרו ליה".

"וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם,

וגם לקחו מן החרם,

וגם גנבו,

וגם פחשו,

וגם שמו בכליהם" (יהושע ז, יא).

אמר רבי אילעא מושום רבי יהודה בר מספרתא:
 מלמד שעבר עכן על חמשה חומשי תורה,
 שנאמר: חמשה "גם".

ואמר רבי אילעא מושום רבי יהודה בר מספרתא:
 עכן, מושך בערלתו היה,
 כתיב הקא: **"וגם עברו את בריתי"** (יהושע ז, יא),
 וכתיב התם: **"את בריתי הפר"**²⁰¹ (בראשית יז, יד).

פשיטא!

מהו דתימא: במצוה גופיה לא פקר,
 קא משמע לן.

"וכי עשה נבלה בישראל"²⁰² (יהושע ז, טו).

אמר רבי אבא בר זבדא:
 מלמד שבעל עכן נערה המאורסה,
 הקא: **"וכי עשה נבלה"**,
 וכתיב התם: **"כי עשתה נבלה בישראל"**²⁰³ (דברים כב, כא).

פשיטא!

מהו דתימא: כולי האי לא פקר נפשיה,
 קא משמע לן.

רבינא אמר:
 דיניה כנערה המאורסה בסקילה.

²⁰⁰ חטא ישראל וגם עברו את בריתי אשר צויתי אותם וגם לקחו מן החרם וגם גנבו וגם פחשו וגם שמו בכליהם

²⁰¹ ועל זכר אשר לא ימול את בשר ערלתו ונכדתה הנפש הוא מעמיה את בריתי הפר

²⁰² והיה הנלמד בחרם ישראל פאש אתו ואת כל אשר לו כי עבר את ברית ה' וכי עשה נבלה בישראל

²⁰³ והוציאו את (הנער) הנערה אל פתח בית אביה וסקלוה אנשי עירה באבנים ומתה כי עשתה נבלה בישראל לזנות בית אביה ובעדת הרע מקרבך

10. מד, א

רש"י

לרדותן. שיראו את קלקולו
ויזהרו בעצמן ולא יוסיפו למעול
בחרם:
הראוי לשריפה. כסף וזהב
ובגדים:
הראוי לסקילה. הוא שורו
ובהמותיו וקנס היה לרדות את
האחרים:
איצטלא דמילתא. טלית של
צמר נקי בן יומו שמכבנין אותו
למילת מלבישים לבוש שלא
יתכלך צמרו:
סרבלא דצריפא. צבוע בצריף
שקורין אלוי"ם:

אמר ליה ריש גלותא לרב הונא:

כתביב: "ויקח יהושע: את עכו בן זרח,

ואת הכסף,

ואת האדמת,

ואת לשון הזהב,

ואת בניו,

ואת בנותיו,

ואת שורו,

ואת חמרו,

ואת צאנו,

ואת אהלו,

ואת כל אשר לו" ²⁰⁴ (יהושע ז, כד),

אם הוא חטא בניו ובנותיו מה חטאו!

אמר ליה: וליטעמיה

אם הוא חטא כל ישראל מה חטאו! "וכל ישראל עמו" (יהושע ז, כד)!

אלא, לרדותן, הכי נמי, כדי לרדותן.

"וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים" ²⁰⁵ (יהושע ז, כה).

בתרתי?!

אמר רבינא:

הראוי לשריפה - לשריפה,

הראוי לסקילה - לסקילה.

"וארא בשלל אדמת שגער אחת טובה ומאתים שקלים כסף" ²⁰⁶ (יהושע ז, כא).

רב אמר:

איצטלא דמילתא.

ושמואל אמר:

סרבלא דצריפא.

"ויציקם לפני ה'" ²⁰⁷ (יהושע ז, כג).

אמר רב נחמן:

בא וחבטם לפני המקום.

אמר לפניו: רבונו של עולם, על אלו תיהרג רובה של סנהדרין?!

דכתיב: "וימו מהם אנשי העי כשלשים ושישה איש" ²⁰⁸ (יהושע ז, ה).

ותניא:

"שלשים ושישה ממש,

דברי רבי יהודה.

אמר לו רבי נחמיה:

וכי שלשים ושישה היו?

והלא לא נאמר אלא "כשלשים ושישה איש"!

אלא: זה יאיר בן מנשה ששקול כנגד רובה של סנהדרין.

²⁰⁴ ויקח יהושע את עכו בן זרח ואת הכסף ואת האדמת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמרו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו וכל ישראל עמו ויעלו אתם עמק עכור

²⁰⁵ ואמר יהושע מה עכרתנו יעקבך ה' ביום הזה וירגמו אתו כל ישראל אבן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים

²⁰⁶ וארא בשלל אדמת שגער אחת טובה ומאתים שקלים כסף ולשון זהב אחד חמשים שקלים משקלו ואחמדם ואקחם והנם סמונים בארץ בתוך האהלי והכסף תחמיה

²⁰⁷ ויקחום מתוך האהל ויבאום אל יהושע ואל כל בני ישראל ויצקם לפני ה'

²⁰⁸ וימו מהם אנשי העי כשלשים ושישה איש וירדפום לפני השער עד השקרים וימום במורד וימס לבב העם ויהי למיזם

11. מד, א

רש"י

משה. כשהיה צריך לבקש
רחמים על ישראל היה מדבר
בלשון רכה:
פלילות. דין:
ולו הואלנו. ולואי שהואלנו
לישב ולא לעבור את הירדן
משמע שטוב היה לנו שלא
לקיים מצוותך שאמרת לנו קום
עבור את הירדן:

אמר רב נחמן אמר רב:

מאי דכתיב: "תחנונים ידבר רש וְעָשִׂיר יַעֲנֶה עֲזוֹת" (משלי יח, כג)?
"תחנונים ידבר רש" - זה משה,
"וְעָשִׂיר יַעֲנֶה עֲזוֹת" - זה יהושע.

מאי טעמא?

אילימא משום דכתיב: "וַיִּצְיָקוּם לִפְנֵי ה'",

ואמר רב נחמן: בא וחבטן לפני המקום,

אטו פנחס לא עבד הכי?

דכתיב: "וַיַּעֲמֵד פִּינְחָס וַיַּפְלֵל וַתַּעֲצֹר הַמַּגֵּפָה" (תהלים קו, ל),

ואמר רבי אלעזר: ויתפלל' לא נאמר, אלא "ויפלל", מלמד שעשה פלילות עם קונו.

בא וחבטן לפני המקום,

אמר לפניו: רבונו של עולם, על אלו ופלו עשרים וארבעה אלף מיישראלי?

דכתיב: "וַיַּחֲיוּ הַמֵּתִים בַּמַּגֵּפָה אַרְבַּעַה וְעֶשְׂרִים אֶלֶף" (במדבר כה, ט).

ואלא מהכא: "לְמַה הַעֲבַרְתָּ הָעֵבֶר אֶת הָעָם הַזֶּה אֶת הַיַּרְדֵּן"²⁰⁹ (יהושע ז, ז).

משה נמי מימר אמר: "לְמַה הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה"²¹⁰ (שמות ה, כב)!

אלא מהכא: "וְלוֹ הוֹאֲלֵנוּ וְנָשִׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן" (יהושע ז, ז).

²⁰⁹ ויאמר יהושע אהא אדני ה' למה העברת העביר את העם הזה את הירדן לתת אתנו ביד האמרי להאבידנו וְלוֹ הוֹאֲלֵנוּ וְנָשִׁב בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן

²¹⁰ וְנָשִׁב מֹשֶׁה אֶל ה' וַיֹּאמֶר אֲדֹנִי לְמַה הִרְעַתָּה לָעָם הַזֶּה לְמַה זֶּה שְׁלַחְתָּנִי

12. מד, א

רפ"י

קום לך. משלך ומידך היתה זאת להם שאף בשבילך נענשו שלא קיימת את דברי: **ריחקתם ששים מיל.** הר גרזים והר עיבל רחוקים ששים מיל מן הירדן במסכת סוטה (דף לו.) ושם הקימו את האבנים: **כן עשה יהושע.** מקרא כתוב כן ולא יפה דרש רבי שילא שיהושע שינה: **אתה גרמת להם.** שלא היה לך לאסור עליהם ביזת יריחו: **והיינו דקאמר להו בעי.** רק שללה ובהמתה תבזוז שלא תחרימם עוד:

"ויאמר ה' אל יהושע קם לך"²¹¹ (יהושע ז, י).

דריש רבי שילא:

אמר ליה הקדוש ברוך הוא:

שלך קשה משלהם,

אני אמרת: **"והיה בעברכם את הירדן תקימו"**²¹² (דברים כז, ד),

ואתם ריחקתם ששים מיל.

בתר דנפק, אוקים רב אמורא עליה ודרש:

"פאשר צוה ה' את משה עבדו,

כן צוה משה את יהושע,

וכן עשה יהושע לא הסיר דבר מפל אשר צוה ה' את משה" (יהושע יא, טו),

אם כן מזה תלמוד לומר: **"קום לך"** (יהושע ז, י)!

אמר ליה: אתה גרמת להם,

והיינו דקאמר ליה בעי: **"ועשית לעי ולמלכה פאשר עשית ליריחו ולמלכה"**²¹³ (יהושע ח, ב).

²¹¹ ויאמר ה' אל יהושע קם לך למה זה אתה נפל על פניך

²¹² והיה בעברכם את הירדן תקימו את האבנים האלה אשר אנכי מצוה אתכם היום בהר עיבל ושדת אותם בשיד

²¹³ ועשית לעי ולמלכה פאשר עשית ליריחו ולמלכה רק שללה ובהמתה תבזוז לכם שים לך ארב לעיר מאחריה

13. מד, א-ב

רפ"י

היכי עבד. דמשתחוה לאדם בלילה דכיון דאמר לו הלנו אתה אם לצרינו (יהושע ה) מכלל דלילה הוא דאי ביממא וכי לא היה מכיר בין שרי ישראל לשרי אומות העולם:

שמא שד הוא. ואין מוציאין שם שמים על המזיק ושלום שם שמים הוא שנאמר (שופטים ו) ויקרא לו ה' שלום וכ"ש שאין משתחוה דדומה כמשתחוה לשעירים:

אמר לו אמש ביטלתם כו'. עתה באתי דרשי' מדקאמר ליה עתה באתי מכלל דמילתא אחריתי א"ל דמהדר ליה עתה באתי אמש היום כשהעריב בין הערביים קרי ליה נמי אמש שאין זה אלא לשון ערבית:

ועכשיו ביטלתם ת"ת. וכיון דביום אי אתם יכולין לעסוק בתורה מחמת עסקי מלחמות צריכים אתם לעסוק בתורה בלילה והיה לך לשכב בגלגל ששם המחנה ולא במצור:

עתה באתי. על שם עכשיו באתי ליפרע מיד נוהר יהושע ולא הוסיף עוד לבא במצור בלילה לכך נאמר בעי וילן יהושע בלילה החוה בתוך העמק שלן בעומקה של תורה:

אביך האמורי. תרח ואבותיו מכנען באו:

אמר רוח פסקונית. גבריאל: **אתה מכלים אותם.** שאתה קורא אותם אמורי וחיתי:

ריבך ריב את רעך. אם יש לך להוכיח את ישראל הוכיחן בעצמם וסוד של אברהם ושרה אל תגל לבזותם פן מה תעשה בבואם אברהם ושרה לפניך ואומרים מה חטאנו לך שאתה מכלימנו:

ומי אית ליה רשותא. לגבריאל כולי האי להטות דברים כלפי מעלה:

כיון שסוגר. שאין לו רשות לבקש רחמים כיון שגברה חימה:

שוב. אין מלאך אחר פותח בבקשה כי לא יועיל:

"ויהי בהיות יהושע ביריהו וישא עיניו וירא ... ויאמר לא פי אני שד צבא ה', עתה באתי, ויפל יהושע אל פניו ארצה וישתחו"²¹⁴ (יהושע ה, יג-יד).

היכי עבד הכי, והאמר רבי יוחנן: אסור לו לאדם שיתן שלום לחבירו בלילה, חיישינן שמא שד הוא!

שאני התם דקאמר ליה: **"אני שד צבא ה' עתה באתי"** (יהושע ה, יד).

ודילמא משקרי!

גמירי דלא מפקי שם שמים לבטלה.

מד, ב. אמר ליה: אמש ביטלתם תמיד של בין הערביים, ועכשיו ביטלתם תלמוד תורה.

על איזה מהן באת?

אמר ליה: עתה באתי.

מיד: **"וילן יהושע בלילה החוה בתוך העמק"**²¹⁵ (יהושע ח, ט; ח, יג).

ואמר רבי יוחנן:

מלמד שלן בעומקה של הלכה.

אמר שמואל בר אבונה משמיה דרב:

גדול תלמוד תורה יותר מהקרבנות תמידין,

שנאמר: **"עתה באתי"** (יהושע ה, יד).

אמר ליה אבבי לרב דימי:

האי קרא במערבא במאי מוקמיתו ליה:

"אל תצא לרב מהר פן מה תעשה באחריתך בהכלים אתך רעך."

ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל" (משלי כה, ח-ט)?

בשעה שאמר לו הקדוש ברוך הוא ליחזקאל לך אמור להם לישראל:

"אביך האמורי ואמך חתית"²¹⁶ (יחזקאל טז, ג),

אמרה רוח פסקונית לפני הקדוש ברוך הוא:

רבוננו של עולם, אם יבואו אברהם ושרה ויעמדו לפניך, אתה אומר להם ומכלים אותם?

"ריבך ריב את רעך וסוד אחר אל תגל" (משלי כה, ט).

ומי אית ליה רשותא כולי האי?

אין, דאמר רבי יוסי ברבי חנינא:

שלש שמות יש לו: פִּיסקוֹן,

אִיטְמוֹן,

סִיגְרוֹן.

"פִּיסקוֹן" - שפוסק דברים כלפי מעלה.

"אִיטְמוֹן" - שאוטם עונותיהן של ישראל.

"סִיגְרוֹן" - כיון שסוגר שוב אינו פותח.

²¹⁴ **ויהי בהיות יהושע ביריהו וישא עיניו וירא והנה איש עמד לנגדו וחרבו שלופה בידו וילך יהושע אליו ויאמר לו הלנו אתה אם לצרינו.**

יד ויאמר לא פי אני שד צבא יהוה עתה באתי ויפל יהושע אל פניו ארצה וישתחו ויאמר לו מה אדני מדבר אל עבדו

²¹⁵ **ט וישלחם יהושע וילכו אל המארב וישבו בין בית אל ובין העי מים לעי וילן יהושע בלילה החוה בתוך העם**

יג וישימו העם את כל המחנה אשר מצפון לעיר ואת עקבו מים לעיר וילך יהושע בלילה החוה בתוך העמק

²¹⁶ **ואמרת מה אמר אדני ה' לירושלם מכרתך ומלדתך מארץ הנעשני אביך האמורי ואמך חתית**

14. מד, ב

רש"י

היערוך. שועד לא בצר. כך היו אומרים חביריו לאיוב כלום הקדמת שועד לא בצר עד לא באה הצרה אם היית עושה כן היו הכל מאמצים את כחך :
כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין צרים. יכולים להסטינו מלמעלה :
לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצים את כחו. שיסייעוהו מלאכי השרת לבקש רחמים ושלא יהו לו מסטינים מלמעלה והכי משמע היערוך שועד אם באתה לערוך שועד כזאת תערכהו לא בצר שלא יהו לך צרים ושהכל יהו במאמצי כחך :

"היערוך שועד לא בצר"²¹⁷ (איוב לו, יט).

אמר רבי אלעזר:

לעולם יקדים אדם תפלה לצרה, שאילמלא לא הקדים אברהם תפלה לצרה בין בית אל ובין העי, לא נשתתיר משונאיהן של ישראל שריד ופליט.

ריש לקיש אמר:

כל המאמץ עצמו בתפלה מלמטה אין לו צרים מלמעלה.

רבי יוחנן אמר,

לעולם יבקש אדם רחמים שיהו הכל מאמצין את כחו, ואל יהו לו צרים מלמעלה.

רפ"י

15. מד, ב

זמרי. הוא עכן כדמפרש לקמיה וכוללו הכתוב עם שאר אחיו שהיו צדיקים:
כתיב זמרי וכתיב עכן. הכא קחשיב לבני זרח ולא כתיב עכן (וביהושע ז) כתיב ויקח יהושע את עכן בן זרח אלמא בריה הוא:
רב ושמואל. דאמרי תרוייהו הוא עכן הוא זמרי חד אמר עכן שמו כו':
מעשה זמרי. נואף כדאמרן לעיל בא על נערה המאורסה ועוד שנענשו ונגפו ישראל בעונו כמו שנענשו על ידי זמרי דמתו עשרים וארבעה אלף וכאן רובה של סנהדרין:
עינן. גלגל עליהם פקודות עונותיהם כעכנא זו שמתגלגלת בחיקף עגול:

"מנין שכיפר לו וידויו?"

שנאמר: "ויאמר יהושע מה עכרתנו ועכרף ה' ביום הזה"²¹⁸ (יהושע ז, כה),
"ביום הזה" - אתה עבד,
ואי אתה עבד לעולם הבא."

תנו רבנן:

"מנין שכיפר לו וידויו?"

שנאמר: "ויאמר לו יהושע מה עכרתנו ועכרף ה' ביום הזה" (יהושע ז, כה).
"ביום הזה" - אתה עבד,
ואי אתה עבד לעולם הבא.
וכתיב: "ובני זרח זמרי ואיתן והימן וכלכל ודרדע כלם חמשה" (דברי הימים א' ב, ו),
מאי "כולם חמשה"?
בולן חמשה הו לעולם הבא."

כתיב: **"זמרי"** (דברי הימים א' ב, ו), וכתיב: **"עכן"**²¹⁹ (יהושע ז, כד)!

רב ושמואל.

חד אמר: עכן שמו, ולמה נקרא שמו זמרי? שעשה מעשה זמרי.
 וחד אמר: זמרי שמו, ולמה נקרא שמו עכן? שעכן עונותיהן של ישראל.

²¹⁸ ויאמר יהושע מה עכרתנו ועכרף ה' ביום הזה וידגמו אתו כל ישראל אכן וישרפו אתם באש ויסקלו אתם באבנים

²¹⁹ ויקח יהושע את עכן בן זרח ואת הקסף ואת האדרת ואת לשון הזהב ואת בניו ואת בנותיו ואת שורו ואת חמורו ואת צאנו ואת אהלו ואת כל אשר לו וכל ישראל עמו ויעלו אתם עמק עכור

16. מד, ב

רס"י

וינקו. ומאי איכפת לן דקאמרו רבנן דא"כ כל אדם אומר כן ומשני שלא להוציא לעז כו'.

אי אפשר. שכבר נגמר הדין: **וכי כל כמיניה.** וכי נאמן הוא דחשדינן ליה לסהדי למימר יהא קולר תלוי בצואר עדים:

כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד. דבר המכחיש את הראשון דכתיב (ויקרא ה) אם לא יגיד אהגדה קמייתא קפיד קרא ואפי' מיחשדינהו נמי לא מיבעי דאיכא למימר דהאי דהדרי בהו דאמרי מה לנו לחוב בדמו:

דיהבי טעמא למילתייהו. מפני שנאה פלונית היינו שונאים אותו:

דבעיא מכסא. מעשה במוכס אחד ישראל רשע אחד שמת ובו ביום מת אדם גדול בעיר ובאו כל בני העיר ונתעסקו במטתו וקרובי אותו מוכס הוציאו גם את מטת המוכס אחריו וקפצו עליהם אויבים והניחו המטות וברחו והיה שם תלמיד אחד שישב לו עם מטת רבו לאחר זמן חזרו גדולי העיר לקבור את החכם ונתחלפו להם מטתו בשל מוכס והיה אותו תלמיד צועק ולא הועיל וקרובי המוכס קברו את החכם ונצטער בה אותו תלמיד מאד מה חטא גרם ליקבר זה בבזיון ומה זכה אותו רשע ליקבר בכבוד גדול כזה. נראה לו רבו בחלום ואמר לו אל תצטער בא ואראך בכבודי בגן עדן בכבוד גדול ובא ואראך אותו האיש בגיהנם וציר של פתח גיהנם סובב באזניו אבל פעם אחת שמעתי בגנות תלמידי חכמים ולא מחיתי ולכך נענשתי וזה פעם אחת הכין סעודה לשר העיר ולא בא שר העיר וחילקה לעניים וזה היה שכרו אמר אותו תלמיד עד מתי יהא אותו האיש נדון בדין קשה אמר לו עד שימות שמעון בן שטח ויכנס תחתיו אמר לו למה אמר לו מפני נשים מכשפניות ישראליות שיש באשקלון ואינו עושה בהן דין למחר סיפר אותו תלמיד דברים לשמעון בן שטח מה עשה כינס שמונים בחורים בעלי קומה והיה אותו היום יום גשמים ונתן כד גדולה ביד כל אחד ואחד וקיפל טלית בתוכם ואמר להן הזהרו בהן שהן שמונים ובשעה שתכנסו יגביה איש אחת מהן מן הארץ ושוב אין מכשפות שולטות בכס ואם לאו לא נוכל להם הלך לו שמעון בן שטח לטרקלין שלהם והניח הבחורים מבחוץ אמרו לו מי אתה אמר להן מכשף אני ולנסותכם בכשפים באתי אמרו לו ומה כשפים בידך אמר להן יכולני להביא לכם שמונים בחורים עטופי טליתות גבוות ואע"פ שהוא יום גשמים אמרו לו הנראה יצא לחוץ ורמז להם הוציאו הטליתות מן הכדים ונתעטפו בהן ונכנסו ואחז כל אחד את אחת מהן והגביה ויכלו להם והוציאום ותלאום. כולם ונתקנאו קרוביהם בדבר ובאו שנים מהם וכוונו דבריהם והעידו על בנו של שמעון בן שטח חיוב מיתה ונגמר דינו וכשהיה יוצא ליסקל אמר אם יש בי עון זה לא תהא מיתתי כפרה לי ואם אינו כן תהא מיתתי כפרה על כל עונותי וקולר תלוי בצואר עדים ושמעו אלו וחזרו בהם ונתנו טעם לדבריהם מחמת שנאת הנשים ואעפ"כ לא נפטר:

"אם אינו יודע להתוודות, אומרים לו:

אמר: "תהא מיתתי בפרה על כל עונותי".

רבי יהודה אומר:

אם היה יודע שהוא מזומם,

אמר: "תהא מיתתי בפרה על כל עונותי חוץ מעון זה".

אמרו לו: אם בן יהו כל אדם אומר בן בדי לנקות את עצמו"

וינקו עצמן!

כדי שלא להוציא לעז על בתי דינין ועל העדים.

תנו רבנן:

"מעשה באדם אחד שיצא ליהרג,

אמר: "אם יש בי עון זה - לא תהא מיתתי בפרה לכל עונותי,

ואם אין בי עון זה - תהא מיתתי בפרה לכל עונותי,

ובית דין וכל ישראל מנוקין,

והעדים לא תהא להם מחילה לעולם".

וכששמעו חכמים בדבר, אמרו:

להחזירו - אי אפשר, שכבר נגזרה גזירה.

אלא יהרג ויהא קולר תלוי בצואר עדים".

פשיטא! כל כמיניה?!

לא צריכא דקא הדרי בהו סהדי.

וכי הדרי בהו - מאי הוי, כיון שהגיד שוב אינו חוזר ומגיד!

לא צריכא דאף על גב דקא יהבי טעמא למילתייהו.

כי ההוא מעשה דבעיא מיכסא.

17. מד, ב - מה, א

רפ"י

מתני'

מפשיטין אותו את בגדיו.
כדאמר אותו בלא כסותו:
מלפניו. ערותו בחתיכת בגד:

גמ'

פרק אחד. כלומר מעט ממנו
מלפניו ויש אומרים פרק חתיכת
בגד ולשון פרק בתרוייהו לישני
טורנצ"ן:
ולא אותה. דאין אשה נסקלת
ערומה:
ור' יהודה. אמר לך אותו לאו
למעוטי אשה אתא אלא
לאורויי לן דנסקל ערום
דמאותו נפקא לן בלא כסותו:
לא שנא הוא ולא שנא היא.
שהרי אין כאן מיעוט והשוה
הכתוב איש לאשה לכל. מיתות
שבתורה:
להרוא. שמא יתנו בה עיניהם
ויבואו לידי הרהור דאי לאו
האי טעמא נהי דלרבנן לא
אצרכה קרא להפשיטה נעביד
לה אנן כדי שתמות מהר:
בבגדיה. של סוטה:
נקרעו. כדרך כל הנקרעים:
נפרמו. קרע משונה לכאן ולכאן
ולחתיכות קטנות:
וסותר את שער. קלעי שער:

מתניתין

היה רחוק מבית הסקילה ארבע אמות,
מפשיטין אותו את בגדיו.
האיש מכסין אותו מלפניו,
והאשה מלפניה ומאחריה,
דברי רבי יהודה.
וחכמים אומרים:
האיש נסקל ערום,
ואין האשה נסקלת ערומה.

מה, א גמרא

תנו רבנן:
"האיש - מכסין אותו פרק אחד מלפניו,
ואשה - שני פרקים, בין מלפניה בין מאחריה,
מפני שכולה ערוה,
דברי רבי יהודה.
וחכמים אומרים:
האיש - נסקל ערום,
ואין האשה נסקלת ערומה".

מאי טעמייהו דרבנן?

אמר קרא: "ורגמו אתו"²²⁰ (ויקרא כד, יד),

מאי "אותו"?

אילימא: אותו, ולא אותה - והכתיב: "והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא"²²¹ (דברים יז, ה)!

אלא מאי?

בלא כסותו.

הא אותה - בכסותה.

רבי יהודה?

אומר: "אתו" - בלא כסותו,

לא שנא איש, ולא שנא אשה.

למימרא דרבנן - חיישי להרהורא,

ורבי יהודה - לא חיישי להרהורא?

והא איפכא שמענא להו!

דתנן:

"הנהן אחז בבגדיה,

אם נקרעו נקרעו,

ואם נפרמו נפרמו,

עד שמגלה את לבה,

וסותר את שער.

רבי יהודה אומר:

אם היה לבה נאה - לא היה מגלהו,

ואם היה שער נאה - לא היה סותרו" (סוטה ז).

אמר רבה:

²²⁰ הוצא את המקלל אל מחוץ למחנה וסמכו כל השומעים את ידיהם על ראשו ורגמו אותו כל העדה²²¹ והוצאת את האיש ההוא או את האשה ההוא אשר עשו את הדבר הרע הזה אל שעריך את האיש או את האשה וסקלתם באבנים ומתו

רס"י

ונוסרו כל הנשים. ואם לא היו מקלקלין אותה אין כאן ייסור אם תצא זכאה ואנו מתכוונים לביישה ואפילו היא זכאה שלא נטמאה מכל מקום פרוצה היתה שהרי קינא לה ונסתרה:

הכא. דמיקטלא אין ייסור גדול מזה וטעמא לאו משום הרהור היא:

מיתה יפה. ולא תבזהו: **בזיוני דאינש עדיף ליה.** כלומר גדול בעיניו טפי מניחא דגופיה הלכך נוח לה שתיסקל בלבושה ותשהא למות ואע"ג דאיכא צערא דגופא ולא תבזה אותה להפשיטה הלכך זו היא ברירת מיתה יפה:

ניחא דגופא עדיף ליה. גדול בעיניו טפי מבזיוני הלכך כשתפשיטנה זו היא יפה לה:

התם - היינו טעמא שמא תצא מבית דין זכאה, ויתגרו בה פירחי כהונה. **הכא** - הא מקטלא.

וכי תימא אתי לאיתגרוי באחרנייתא!

אמר רבה:

גמירי: אין יצר הרע שולט אלא במי שעניו ראות.

אמר רבא:

דרבי יהודה אדרבי יהודה קשיא, דרבנן אדרבנן לא קשיא?!

אלא, אמר רבא:

דרבי יהודה אדרבי יהודה לא קשיא: כדשנין.

דרבנן אדרבנן נמי לא קשיא:

אמר קרא: "ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה"²²² (יחזקאל כג, מוח), **הכא** - אין לך ייסור גדול מזה.

וכי תימא: ליעביד בה תרתוי - **אמר רב נחמן** **אמר רבה בר אבונה:**

אמר קרא: "ואהבת לרעך כמוך"²²³ (ויקרא יט, יח) - ברור לו מיתה יפה.

לימא דרב נחמן תנאי היא?

לא, דכולי עלמא אית להו רב נחמן, והכא בהא קמיפלגי: מר סבר: בזיוני דאיניש עדיפא ליה טפי מניחא דגופיה. ומר סבר: ניחא דגופיה עדיף לה מבזיוני.

²²² והשבתי ומה מן הארץ ונוסרו כל הנשים ולא תעשינה כזמתכנה

²²³ לא תקם ולא תטר את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'

18. מה, א

רפ"י

מתני'

היה גבוה שתי קומות. ומפילו משם לארץ:
הופכו על מתניו. כשהוא מושכב פרקדן הוא מגונה יותר:

גמ'

תנא וקומה שלו. שהיה מפילו מעומד ולא מיושב:
ומי בעינן כולי האי. דבלאו הכי ליכא שיעור מיתה:
מה בור שהוא כדי להמית. משנה היא בבבא קמא (דף נ:):
אחד החופר בור ואחד החופר שיח ומערה חייב בנפילת שור וחמור אם כן למה נאמר בור מה בור שיש בו כדי להמית והיינו עשרה טפחים דסתם בור אינו פחות מעשרה טפחים אף כל שיש בו כדי להמית ומאי ניהו עשרה טפחים היו פחותין מכאן ונפל לתוכן שור וחמור ומת פטור אלמא עשרה הוי שיעור להמית:
מיתה יפה. שימות מהר:
מינוול. אם גבוה יותר מדאי מתפזר גופו ואבריו מתפרקין וכריסו נבקעת:

מתניתין

בית הסקילה היה גבוה שתי קומות.

אחד מן העדים דוחפו על מתניו,

נהפך על לבו - הופכו על מתניו.

ואם מת בה - יצא.

ואם לאו - השני נוטל את האבן ונותנו על לבו,

אם מת בה - יצא,

ואם לאו - רגימתו בכל ישראל,

שנאמר: "יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה" ²²⁴ (דברים יז, ז).

גמרא

תנא:

"וקומה שלו הרי כאן שלש".

ומי בעינן כולי האי?

ורמינהו:

"מה בור שהוא, כדי להמית עשרה טפחים, אף כל כדי להמית עשרה טפחים!"

אמר רב נחמן אמר רבה בר אבונה:

אמר קרא: "ואהבת לרעך כמוך" ²²⁵ (ויקרא יט, יח) - ברור לו מיתה יפה.

אי הכי, ליגבהיה טפי!

משום דמינוול.

²²⁴ יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם באחרונה ובערת הרע מקרבך

²²⁵ לא תקם ולא תטור את בני עמך ואהבת לרעך כמוך אני ה'

19. מה, א-ב

רס"י

מניין שבדחייה. נידונו הנוגעים
בהר סיני ת"ל ירה לא תגע וגו':
יירה. לשון השלכה כמו (שמות
טו) ירה בים ומשמעות דריש
ולא ריבויא:
מניין. שסקילת אבנים הוזכרה
שם ת"ל סקול דהוא לשון
אבנים כדכתיב (דברים כב)
וסקלוה (כל) אנשי עירה
באבנים:
ומנין שבסקילה ובדחייה. אם
הוצרך לשתיהן כגון שדחפוהו
ולא מת:
ת"ל כי סקול יסלק או ירה
יירה. ריבויא הוא דאי חדא
מינייהו דווקא קאמר או הא או
הא ליכתוב כי סקול או ירה
מדכתיב הני לרבויהי כתבינהו:
שם מת בדחייה יצא. לכך
נאמר או לחלק:
ומניין שאף לדורות. כל חייבי
סקילה תהא דחיה שם:
תלמוד לומר סקול יסקל. לשון
עתידי ולא כתב כי סקל סקל או
ירה ירה:
ושדי ליה איהו. חד מינייהו:
דתייתי מרזיא. מכח גדול דשנים
אין יכולין לכוון כחם להשליך
כאחד כשזה משליך זה מעכבו
אבל היחידי משליך בכח:

"אָחד מן העֲדִים דוֹחֶפוּ".

תנו רבנן:

"מניין שבדחיה?

תלמוד לומר: "ירה"²²⁶ (שמות יט, יב-יג).

ומנין שבסקילה?

תלמוד לומר: "סקול יסקל או ירה יירה".

ומנין שאם מת בדחיה - יצא?

תלמוד לומר: "או ירה יירה".

מנין שאף לדורות בן?

תלמוד לומר: "סקול יסקל".

מה,ב

"וְאִם לֹא - עַד הַשְּׁנִי נוֹטֵל אֶת הָאֶבֶן".

"נוטל"?

והתניא:

"דבי שמעון בן אלעזר אומר:

אָבֵן הֵיִתָּה שֶׁם מִשׁוּי שְׁנֵי בְּנֵי אָדָם, נוֹטְלָה וְנוֹתְנָה עַל לְבֹ, אִם מֵת בָּהּ - יֵצֵא!"

ולישעמיה, תיקשי לך היא גופא,

"משוי שני בני אדם", "נוטלה ונותנה על לבו"!

אלא: דמדלי לה ביהדי חברה, וְשָׁדִי לָהּ אִיהוּ כִּי הֵיכִי דְתִיתִי מְרִזָּא.

"וְאִם לֹא רִגְמִיתוּ בְּכָל יִשְׂרָאֵל,

שְׁנֵי אָמֵר: "יָד הָעֲדִים תִּהְיֶה בּוֹ בְּרֹאשׁוֹנָה לְהַמִּיתוֹ וְיָד כָּל הָעָם פְּאַחֲרָנָה"²²⁷ (דברים יז, י).

והתניא:

"מעולם לא שנה בה אדם"!

מי קאמינא דעביד?!

דאי מיצריך קאמינא.

²²⁶ יב והגבלת את העם סביב לאמור השמרו לכם עלות בהר ונגע בקצהו כל הנגע בהר מות יומת. יג לא תגע בו יד כי סקול יסקל או ירה יירה אם

בהמה אם איש לא יחיה במשך היבל המה יעלו בהר

²²⁷ יד העדים תהיה בו בראשונה להמיתו ויד כל העם פאחרנה ובערת הרע מקרבך

רש"י

20. מד, א

היתה. משמע כל הימים היתה
לכך והיא נקברת עמו :
כולם נקברים עמו. מקבור
תקברנו יתירא נפקא לן לקמן
בפירקא (דף מו :):
בתפיסתו. בתוך ארבע אמות
אבל לא נקברו עמו ממש :

אמר מר: "אבן היתה משוי שני בני אדם, נוטלה ונותנה על לבו, אם מת בה - יצא".

והתניא:

"אחת אבן שנסקל בה,
ואחת עץ שנתלה עליו,
ואחד סייף שנהרג בו,
ואחד סודר שנחנק בו - כולן נקברין עמו!"

לא צריכא דמתקני ומייתי אחריני חלופייהו.

"נקברין עמו".

והתניא:

"אין נקברין עמו!"

אמר רב פפא:

מאי "עמו"?

עמו בתפיסתו.

21. מה, ב

רָץ"י

גידמין הכי נמי דפסילי. ואם כן
נימא עדי גידמין פסולין למה לי
דנקט נקטעה לאחר מכאן:
יד העדים. יד שהיתה להם
תהיה להם בשעת מיתה אבל
גידמין מעיקרא לא מישתמעו
מיניה דזו היא יד שלהם:
הרי זה יהרג. ואע"פ שאין כאן
יד עדים הראשונים אלמא לא
בעי קרא כדכתיב דלאו דוקא
איכתיב אלא למצוה בעלמא:
בהן הן עדיו. כגון דהנך שנים
המעידים עליו שנגמר דינו בבית
דין הן הן עדים שהעידו עליו
מתחילה ונתחייב על פיהם:
אין לי. אי לא כתיב אלא יומת:
אלא מיתה הכתובה בו. סיף
כדיליף לקמן [בדי מיתות] (ד'
נב:):
מות יומת. ריבויא הוא:
משום דהוי רוצח. הנידון בבית
דין:
וגואל הדם. כלומר מיתה שגואל
הדם ממיתו לרוצח שוגג שיצא
חוץ לעיר מקלטו שני כתובין
הבאים כאחד כו':
היה אחד מהן גידם. אביו או
אמו של סורר ומורה:

אמר שמואל:

נקטעה יד העדים - פטור.

מאי טעמא?

דבעינא: **"יד העדים תהיה בו בראשנה"**²²⁸ (דברים ז, ז), וליכא.

אלא מעתה, עדים גידמין דמעיקרא הכי נמי דפסילי!!

שאני התם דאמר קרא: **"יד העדים"** - שהיתה כבר.

מיתבי:

"כל מקום שיעידוהו שנים, ויאמרו: 'מעידין אנו באיש פלוני,**שנגמר דינו בבית דין פלוני,****ופלוני ופלוני עדיו - הרי זה יהרג"** (מכות ז.)!

תרגמא שמואל:

בהן הן עדיו.

ומי בעינן קרא כדכתיב?!

והתניא:

"מות יומת המכה רצח הוא"²²⁹ (במדבר לה, כא) - אין לי אלא במיתה הכתובה בו,

מנין שאם אי אתה יכול להמיתו במיתה הכתובה בו,

שאתה ממיתו בכל מיתה שאתה יכול להמיתו?

תלמוד לומר: **"מות יומת המכה"** - מכל מקום!שאני התם דאמר קרא: **"מות יומת"**.

וליגמר מיניה!

משום דהוה רוצח וגואל הדם שני כתובין הבאין כאחד,

וכל שני כתובין הבאין כאחד - אין מלמדין.

"רוצח" - הא דאמרן.**"גואל הדם"** - מאי היא?

דתניא:

"גואל הדם ימית את הרצח" (במדבר לה, כא) - מצוה בגואל הדם.

ומניין שאם אין לו גואל, שבית דין מעמידין לו גואל?

שנאמר: **"בפגעו בו"** - מכל מקום.

אמר ליה מר קשישא בריה דרב חסדא לרב אשי:

ומי לא בעינן קרא כדכתיב?!

והתניא:

"היה אחד מהן גידם או אילים או חגור או סומא או חרש - אינו נעשה בן סורר ומורה.**שנאמר: 'ותפש בו'"**²³⁰ (דברים כא, יט) - ולא גידמין,**"והוציאו אותו"** - ולא חגורין.²²⁸ יד העדים תהיה בו בראשנה להמיתו ויד כל העם באחרונה ובערת הרע מקרקע²²⁹ או באיבה הקהו בידו וימות מות יומת המכה רצח הוא גואל הדם ימית את הרצח בפגעו בו²³⁰ ותפש בו אביו ואמו והוציאו אותו אל זקני עירו ואל שער מקמו

רש"י

בננו זה. משמע שרואין אותו :
ולא חרשין. שאינן שומעין מה
 שמשיב להם ואינן יודעין אם
 שמע תוכחתם אם לאו :
כולי קרא יתירא הוא. דהוה
 ליה למיכתב והוציא והו אל שער
 העיר ההיא וסקלוהו כדכתיב
 בכל שאר נסקלין ותו לא מידי
 כל אורך דברים זה למה :
רבי אליעזר. לא בעי קרא
 כדכתיב וכן ר"ש :

"ואמרו"²³¹ (דברים כא, כ) - ולא אילמין.

"בננו זה" - לא סומין.

"איננו שמע בקלנו" - ולא חרשין.

מאי טעמא?

לאו משום דבעינן קרא כדכתיב.

לא, שאנן התם, דכוליה קרא יתירא.

תא שמע:

"אין לה רחוב - אין היא נעשית עיר הנדחת,

דברי רבי ישמעאל.

רבי עקיבא אומר:

אין לה רחוב - עושין לה רחוב."

עד כאן לא פליגי אלא דמר סבר: רחובה דמעיקרא בעינן,

ומר סבר: רחובה דהשתא נמי כדמעיקרא דמי,

אבל דכולי עלמא בעינן קרא כדכתיב!

תנאי היא.

דתנן:

"אין לו: בהן יד,

בהן רגל,

אזן ימנית"²³² (ויקרא יד, יד) - אין לו טהרה עולמית.

רבי אליעזר אומר:

נותן על מקומו ויוצא,

רבי שמעון אומר:

נותן על שמאלו ויוצא" (נגעים יד, ט).

²³¹ ואמרו אל זקני עירו בננו זה סודר ומזה איננו שמע בקלנו זולל וסבא

²³² ולקח הפה מים האשם ונתן הפה על תנוף און המטהר הימנית ועל הפה ידו הימנית ועל הפה רגלו הימנית

22. מה, ב - מו, א

רפ"י

מתני'

אלא מגדף. מברך את השם ובגמרא מפרש טעם:
אין דנין שנים ביום א'. בבי"ד א' משום דלא מצו להפוכי בזכותיה דכל חד חד צריך לבקש ראיות למיתה זו ולמיתה זו ובגמרא מפרש דבשתי עבירות קאמר דאין ראיותיהן שוות ושמועון בן שטח שעה הוצרכה לכך שהיו בנות ישראל פרוצות בכשפים ועשה סייג לשעה ותלאן לפרסומא למילתא ודן את כולם ביום אחד מפני קרוביהם שלא יתקשרו להצילן:

גמ'

כי קללת אלהים. מפני שבירך את השם נתלה והעוברים והשבים אומרים מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם וגנאי הדבר כלפי מעלה להיזכר:

מה מקלל בסקילה. ונתלה דכתיב ביה ותלית אף כל שבסקילה נתלה:

אף כל שכפר בעיקר. אין לך לרבות אלא העובד ע"ז: דרשי כללי ופרטי: דורשין את התורה בכלל ופרט כל מקום שסתם ואח"כ פירש דורשין את האחרון בפרט:

ורבי אליעזר דורשו במיעוט. ויש חילוק בין זה לזה פרט היינו פירוש הכלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפילו הדומה לפרט אין מתרבה מן הכלל אבל הדורשו במיעוט לא עקר את הכלל ממקומו אלא מיעוטי במקצת שמתחילה היה משמע כל דבר ובא המיעוט ומיעט משמעו שלא תאמר הכל במשמע אלא כגון זה הכתוב אחריו והדומין לו:

אהני לרבווי עכו"ם. הך הרהקה שהרחיקם זה מזה למימרא דאין דנין אותו בכלל ופרט אהני לרבווי עכו"ם הואיל ודמיא לפרטא בכל מילי שכופר בעיקר כמותו:

כי קללת. מיעט את הרבוי ולימדך שלא תרבה בו את הכל אלא זה והדומה לו וכי דרשינן הכי היכא דמיקרבן להדדי אבל היכא דרחקן זה מזה אהני דלא תמנעטיה בהאי מיעוטא כשאר מיעוטין אלא מידי דלא דמי ליה במידי כגון שאר מיתות בי"ד אבל שאר נסקלין דדמו ליה מיהת דבסקילה כמותן לא תמנעט מיניה ומחא תיפשוט לך בכל דוכתא דאיכא כלל ופרט וכלל דמאן. דדריש ליה בכללי ופרטי אינו מרבה אלא כעין הפרט ומאן דדריש ליה בריבוי ומיעוט אמרינן ריבה הכל ולא מיעט אלא דבר אחד משום טעמא דפרישית לעיל הוא דפרט לשון פירוש הלכך כלל ופרט וכלל אי אתה דן להביא ע"י הכלל האחרון אלא כעין הפרט שאילמלא לא בא כלל האחרון הייתי אומר הפרט הוא פירושו של כלל ואין בכלל אלא מה שבפרט ואפי' הדומה לו לא תלמוד ממנו אלא סתם ואח"כ פירש ובא ללמדך שאין בסתם אלא הפירוש הלכך כי אתא כללא בתרא אהני לרבווי כעין הפרט ותו לא ומאן דדריש ליה בריבוי ומיעוט אמר לך המיעוט אינו פירושו של סתם אלא מיעט ריבויא שלא יהא הכל במשמע ואי נמי לא אתא כללא בתרא הייתי שומע מן המיעוט כל הדומין למיעוט שלא בא המיעוט למעט אלא מאי דלא דמי ליה הלכך כי חזר וריבה ריבה הכל ולא מתמעט מן המיעוט אלא דבר אחר שלא תראה בו שום רמז דומה לפרט:

מתניתין

כל הנסקלין - נתליו.

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים:

אינו נתלה אלא: המגדף,

והעובד עבודה זרה.

האיש תולין אותו - פניו כלפי העם.

והאשה - פניה כלפי העץ.

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים:

האיש - נתלה

ואין האשה נתלית.

אמר להו רבי אליעזר:

והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון!

אמרו לו: שמונים נשים תלה, ואין דנין שנים ביום אחד!

גמרא

תנו רבנן:

"והומות ותלית"²³³ (דברים כא, כב) - יכול כל המומותין נתליו?

תלמוד לומר: "כי קללת אלהים תלוי"²³⁴ (דברים כא, כג) -

מה מקלל בסקילה - אף כל בסקילה.

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים:

מה מקלל זה שכפר בעיקר, אף כל שכפר בעיקר."

במאי קא מיפלגי?

רבנן דרשי: כללי ופרטי.

ורבי אליעזר דריש: ריבוי ומיעוטי.

"רבנן דרשי כללי ופרטי" -

"והומות ותלית" - כלל,

"כי קללת" - פרט,

אי הוו מקרבי להדדי - אמרינן: אין בכלל אלא מה שבפרט.

הני - אין,

מידי אחרניא - לא.

מו, א השתא דמרחקי מהדדי - אהני לרבווי עבודה זרה דדמי ליה בכל מילי,

"רבי אליעזר דריש ריבוי ומיעוטי" -

"והומות ותלית" - רבוי,

"כי קללת" - מיעוט.

אי הוו מקרבי להדדי - לא הוו מרבינן אלא עבודה זרה דדמי לה,

בכל מילי השתא דמרחקי מהדדי - אהני לרבווי שאר הנסקלין.

²³³ וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומות ותלית אותו על עץ

²³⁴ לא תליו ונתלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלהיך נתן לך נתלה

23. מו, א

רש"י

ורבי אליעזר. אמר לך האי אותו
דתלייה נמי אותו בלא כסותו
אשמעינן ולא למעוטי אשה:
למעוטי בן סורר ומורה. דאע"ג
דבסקילה אתא. קרא למעוטי
דכתיב איש ובן סורר ומורה לא
הוי איש דאם היה ראוי להוליד
לא היה נידון דכתיב (דברים
כא) בן:

מאי טעמא. כלומר היכי משמע
מיניה ריבויא:

בן סורר ומורה. לא חטא כדתנן
בפ' בן סורר ומורה (לקמן דף
עב.) וכי מפני שאכל זה תרטימר
בשר ושתה חצי לוג יין אמרה
תורה יסקל אלא הגיעה תורה
לסוף דעתו סופו מגמר נכסי
אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא
ועומד בפרשת דרכים ומלסטם
את הבריות כו':

ואין מיעוט אחר מיעוט כו'.
כלומר מדה היא בתורה:

"האיש תולין אותו - פניו כלפי העם.

והאשה - פניה כלפי העץ,

דברי רבי אליעזר.

וחכמים אומרים:

האיש - נתלה

ואין האשה נתלית".

מאי טעמא דרבנן?

אמר קרא: **"ותלית אותו"**²³⁵ (דברים כא, כב),

"אותו" - ולא אותה.

ורבי אליעזר?

"אותו" - בלא פסותו.

ורבנן?

אין הכי נמי,

אלא אמר קרא: **"וכי יהיה באיש חטא"** (דברים כא, כב) - איש ולא אשה.

ורבי אליעזר האי **"וכי יהיה באיש" - מאי דריש ביה?**

אמר ריש לקיש:

ההוא למעוטי בן סורר ומורה.

והתניא:

"בן סורר ומורה נסקל ונתלה,

דברי רבי אליעזר."

אלא אמר רב נחמן בר יצחק:

לרבות בן סורר ומורה.

מאי טעמא?

דאמר קרא: **"וכי יהיה באיש חטא",**

"איש" - ולא בן.

"חטא" - מי שעל חטאו נהרג, יצא בן סורר ומורה שעל שום סופו נהרג,

הוי מיעוט אחר מיעוט - אין מיעוט אחר מיעוט אלא לרבות.

24. מו, א

רס"י

מיתה אחת דנין. דטעמא משום דלא אפשר לעיוני בתרוייהו הוא: מיתה אחת כעין שתי מיתות: כגון שתי עבירות שאין דומות והן מיתה אחת כגון שבת וע"ז וכ"ש שתי מיתות ממש:

אבל מיתה אחת ועבירה אחת. כגון שתייהן בחילול שבת שתייהן בנערה המאורסה דנין ושמונים נשים לאו עבירה אחת היו דאיכא באוב ואיכא בידעונו והכתוב חלקן בשתיים ושמעון בן שטח לצורך שעה עשה: **ואפי' נואף ונואפת.** דמיתה ועבירה אחת:

תרגמא רב חסדא. להא דרב אדא:

בבת כהן. ארוסה או נשואה: **ובועלה.** דהיא בשריפה אבל בועלה נידון כשאר בועל בת ישראל דבועל ארוסה בסקילה ובועל נשואה בחנק דכתיב (ויקרא כא) היא באש תשרף היא ולא בועלה היא ולא זוממיה:

או בבת כהן זוממי זוממיה. שהיא והן נהרגין ולא במיתה אחת דהיא בשריפה והן במיתת הבועל כגון באו עדים והזימו את הראשונים וחייבום מיתת הבועל ולא מיתתה דכתיב (דברים יט) כאשר זמם לעשות לאחיו ולא לאחותו כדאמר באלו הן הנחנקין (לקמן דף צ.) ובאו שנים אחרים והזימו המזימים נמצאת היא חייבת שריפה ע"פ הראשונים והמזימים את הראשונים בחנק שהיו באין לחייבן בה והיינו מיתת הבועל:

"אמר להו רבי אליעזר:

והלא שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון!

אמרו לו: שמונים נשים תלה, ואין דנין שנים ביום אחד."

אמר רב חסדא:

לא שנו אלא בשתי מיתות,

אבל במיתה אחת - דנין.

והא מעשה דשמעון בן שטח דמיתה אחת הוא, וקא אמרו ליה אין דנין!

אלא אי איתמר, הכי איתמר:

לא שנו אלא במיתה אחת כעין שתי מיתות.

והיכי דמי?

כגון שתי עבירות,

אבל במיתה אחת, ועבירה אחת - דנין.

מתלב רב אדא בר אבהו:

"אין דנין שנים ביום אחד ואפילו בנואף ונואפת!"

תרגמא רב חסדא:

בבת כהן ובועלה,

או בבת כהן זוממי זוממיה.

25. מו, א

רפ"י

שמעתי. מרבתי :
שב"ד. מותרין להיות מכין
מלקות ועונשין עונש של מיתה
שלא מן התורה :
ולא. שיתכוונו לעבור על ד"ת
לבוד מלבם חיוב מיתה לשאינו
חייב אלא מפני צורך השעה :
לעשות סייג. גדר :
לא שראוי לכך. דשבות בעלמא
הוא מדרבנן :
אלא שהשעה צריכה לכך. מפני
שהיו פרוצים בעבירות שהיו
רואין לוחצין של ישראל
שהיונים הם גוזרים עליהם
גזירות והיו מצות בזויות
בעיניהם :
הטיח. בא עליה :
תחת התאנה. מקום גלוי :

[**"אמר להו רבי אליעזר:**

והלל שמעון בן שטח תלה נשים באשקלון!

אמרו לו: שמונים נשים תלה, ואין דנין שנים ביום אחד"].

תניא:

"רבי אליעזר בן יעקב אומר:

שמעתי שבית דין מכין ועונשין שלא מן התורה,

ולא לעבור על דברי תורה, אלא לעשות סייג לתורה.

ומעשה באחד שרכב על סוס בשבת בימי יונים,

והביאוהו לבית דין וסקלוהו.

לא מפני שראוי לכך,

אלא שהשעה צריכה לכך.

שוב מעשה באדם אחד שהטיח את אשתו תחת התאנה,

והביאוהו לבית דין והלקוהו,

לא מפני שראוי לכך,

אלא שהשעה צריכה לכך."

26. מו, א-ב

רס"י

מתני'

משקעין. נועצין:

והעץ יוצא. ממנה כמין יתד הוא
ענף יוצא מן הקורה סמוך
לראשה:

ומקיף. סומך לו זו אצל זו כמו
(חולין דף ז.) שלא מן המוקף
סמוך וכמו מקפת וקורא לה
שם (טבול יום פ"ד מ"ב) לשון
קירוב:

ותולה אותו. בידו:

מוטה על הכותל. לא היתה
נעוצה בארץ אלא ראשה אחד
על הארץ וראשה אחד סמוך על
הכותל:

שם שמים מתחלל. שמזכירין
שזה בירכו:

שאדם מצטער. שפורענות באה
עליו בעונו:

מה לשון אומרת. באיזה לשון
היא קובלת ומתנודדת עליו:

קלני מראשי. כמו שהאדם
שיגע ועיף אומר ראשי כבד עלי
וזרועי כבד עלי והיינו קללת קל
לית אני איני קל:

ולא זו בלבד. בלא תעשה אלא
כל מתים הלנתן בלא תעשה
הוא כדיליף בברייתא מריבויא
דתקברנו:

ולא היו קוברין אותו בקברות
אבותיו. לפי שאין קוברין רשע
אצל צדיק כך מפרש לה בגמ':
שתי קברות. בגמ' מפרש טעמא
דהלכה למשה מסיני שנים ולא
ארבעה:

נתעכל הבשר. כבר נתכפר
במיתתו ובזיונו מלקטין את
העצמות וקוברין בקברות
אבותיו:

ולא היו מתאבלין. עליהן כדי
שתהא בזיונן כפרה להן אלא
אוננין. בלבד דאין זה כבוד
להרוג ואין כפרתו נמנעת בכך
שאין אנינות אלא בלב בלבד:

גמ'

משהין אותו. את גמר דינו ואין
תולין אותו שחרית שמא
יתרשלו בקבורתו ויבא לידי
שכחה אלא סמוך לשקיעת
החמה כדי שיקברוהו מיד:
אחד קושר ואחד מתיר. כלומר
אין שהות ביניהם:

מתניתין

ביצד תולין אותו?

משקעין את הקורה בארץ,

והעץ יוצא, ומקיף שתי ידין זו על גב זו ותולה אותו,

רבי יוסי אומר:

הקורה מוטה על הכותל, ותולה אותו בדרך שהטבחין עושין.
ומתירין אותו מיד.

ואם לן - עובר עליו ב"לא תעשה",

שנאמר: "לא תלוי נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ... כי קללת אלהים תלוי" (דברים כא, כג),

מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם,

ונמצא שם שמים מתחלל.

אמר רבי מאיר:

בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת?

קלני מראשי, קלני מזרועי.

אם כן המקום מצטער על דמן של רשעים שנשפף,

קל וחומר על דמן של צדיקים.

ולא זו בלבד אמרו,

אלא כל המלין את מתו עובר ב"לא תעשה".

הלינהו לכבודו, להביא לו ארון ותכריכים - אינו עובר עליו.

ולא היו קוברין אותו בקברות אבותיו,

אלא שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין,

אחת - לנהרגין ולנחנקין,

ואחת - לנסקלין ולנשרפין.

נתעכל הבשר - מלקטין את העצמות וקוברין אותו במקומו.

הקורבים באים ושואלים בשלום הדיינין ובשלום העדים,

כלומר, שאין בלבנו עליכם שדין אמת דנתם.

ולא היו מתאבלין, אבל אוננין,

שאין אנינות אלא בלב.

מו,ב

גמרא

תנו רבנן:

"אילו נאמר 'חטא ותלית' - הייתי אומר: תולין אותו ואחר כך ממיתין אותו,

בדרך שהמלכות עושה,

תלמוד לומר: "והומת ותלית" (דברים כא, כב),

ממיתין אותו ואחר כך תולין אותו.

הא כיצד?

משהין אותו עד סמוך לשקיעת החמה,

וגומרין את דינו,

וממיתין אותו,

ואחר כך תולין אותו.

אחד קושר, ואחד מתיר, כדי לקיים מצות תלייה".

236 לא תלוי נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר יהיה אלהיך נתן לך נחלה

237 וכי יהיה באיש חטא משפט מות והומת ותלית אותו על עץ

27. מו, ב

רש"י

ת"ל קבור. מריבויא משמע ליה
 דאף עץ בעי קבורה:
יצא זה. מחובר שמחוסר קציצה
 אבל נעוץ מיהא הוי:
רבי יוסי אומר. אף נעוץ
 מתמעט מן המשמעות הזה
 שמחוסר תלישה וקבורה:
לאו כלום היא. אין כאן חסרון
 מעשה:

תנו רבנן:

"עץ" (דברים כא, כב) - **שומע אני בין תלוש, בין מחובר,**
תלמוד לומר: "כי קבור" (דברים כא, כג) - **שאינו מחוסר אלא קבורה,**
יצא זה שמחוסר קציצה וקבורה.
רבי יוסי אומר:
מי שאינו מחוסר אלא קבורה - יצא זה שמחוסר תלישה וקבורה."

ורבנן?

תלישה לאו כלום היא.

רס"י

לשני תאומים כו'. אף אדם
עשוי בדיוקנו של מקום:

28. מו, ב

קלומר, "מפני מה זה תלוי מפני שבירך את השם,
ונמצא שם שמים מתחלל".

תניא:

"אומר רבי מאיר:

משלו משל למה הדבר דומה?

לשני אחים תאומים בעיר אחת,

אחד - מינוהו מלך,

ואחד - יצא לליסטיות.

צוה המלך ותלאוהו.

כל הרואה אותו אומר: המלך תלוי.

צוה המלך והורידוהו".

29. מו, ב

רש"י

קל לית. איני קל:
א"כ. דקלני דמתני לאו כינוי
הוא אלא קל איני כבד אני
מיבעי ליה: קיל לי עלמא (אני)
מכנה ואינו רוצה להזכיר
כבידות בעצמו:

"אמר רבי מאיר:

בשעה שאדם מצטער, שכינה מה לשון אומרת?
קלני מראשי, קלני מזרועי.
אם כן המקום מצטער על דמון של רשעים שנשפך,
קל וחומר על דמון של צדיקים."

מאי משמע?

אמר אביי:

כמאן דאמר: קל לית.

אמר ליה רבא:

אם כן, 'כבד עלי ראשי', 'כבד עלי זרועי' מיבעי ליה!

אלא אמר רבא:

כמאן דאמר: קיל לי עלמא.

האי מיבעי ליה!

אם כן, גימא קרא: 'מקלל', מאי **"קללת"**²³⁸ (דברים כא, כג)?!

אם כן, אימא כוליה להכי הוא דאתא!

אם כן, גימא קרא 'קלת', מאי **"קללת"**?

שמע מינה: תנתי.

²³⁸ לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר יהיה אלהיך נתן לך נחלה

30. מו, ב

רס"י

לגופה. לומר שהמגדף בתלייה ומיניה ילפינו לאחרני:
ה"ג ת"ל כי קבר תקברנו.
 מריבויא דריש כל המתים:
רמז לקבורה. שאדם חייב לקבור את מתו:
דליעביד ליה ארון. אבל קבורת הארץ לא משתמע ליה מיניה ולהכי לא אמר ליה מהאי ופרכין לימא ליה מרבויה דתקברנו ומשני לא משמע ליה לעכו"ם למהוי דרשה מרבויה:
ונימא מדאיקבור. צדיקי. אברהם יצחק ויעקב ומשני מנהג בעלמא הוא שנהגו כן קודם לכן:
ונימא ליה מדקבר רחמנא למשה. אלמא דעתו הסכימה ומשני דילמא כי היכי דלא לישתני משה ממנהגא דעלמא:
וספדו לו. באביה בן ירבעם כתיב ואחיה השילוני נתנבא עליו דבר זה לשבח יען כי נמצא בו דבר טוב שביטל פרדסאות שהושיב אביו:
ולא יקברו. ברשעים כתיב ומדלייט להו הכי ש"מ קבורה משמיא אסכימו עליה:

"ולא זו בלבד אמרו,

אלא כל המלין את מתו עובר ב"לא תעשה".

הלינהו לבבדו, להביא לו ארון ותכריכים - אינו עובר עליו".

אמר רבי יוחנן משום **רבי שמעון בן יוחי**:

מניין למלין את מתו שעובר עליו ב"לא תעשה"?

תלמוד לומר: "**כי קבור תקברנו**"²³⁹ (דברים כא, כג),

מכאן למלין את מתו שעובר ב"לא תעשה".

איכא דאמר:

אמר רבי יוחנן משום **רבי שמעון בן יוחי**:

רמז לקבורה מן התורה מניין?

תלמוד לומר: "**כי קבור תקברנו**" - מכאן רמז קבורה מן התורה.

אמר ליה שבור מלקא לרב חמא:

קבורה מן התורה מניין?

אישתיק, ולא אמר ליה ולא מידי.

אמר רב אחא בר יעקב:

אימסר עלמא בידא דטפשא,

דאיבעי ליה למימר "**כי קבור**" (דברים כא, כג)!

דליעבד ליה ארון.

"תקברנו"!

לא משמע ליה.

ונימא מדאיקבור צדיקי!

מנהגא בעלמא.

מדקבריה הקדוש ברוך הוא למשה!

דלא לישתני ממנהגא.

תא שמע:

"**וספדו לו כל ישראל וקברו אתו**"²⁴⁰ (מלכים א' יד, יג)!

דלא לישתני ממנהגא.

"לא יספדו ולא יקברו לדמן על פני האדמה יהיו"²⁴¹ (ירמיה טז, ד)!

דלישתנו ממנהגא.

²³⁹ לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה

²⁴⁰ וספדו לו כל ישראל וקברו אתו כי זה לבדו יבא לידבועם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב אל ה' אלהי ישראל בבית ירבעם

²⁴¹ ממותתי תחלאים ימותו לא יספדו ולא יקברו לדמן על פני האדמה יהיו ובהרב ובדעב יכלו והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ

31. מו, ב

רפ"י

משום בזיונא הוא. שלא יתבזה לעין כל שיראוהו מת ונרקב ונבקע:
או. כי היכי דתיהוי ליה כפרה בהטמנה זו שמורידים ומשפילין אותו בתחתיות:
לאו כל כמיניה. דבזיון הוא לקרוביו:
הא אמר לא בעינא כפרה. ואי נמי קבריה ליה לא מתכפר:
לא יקברו. ואי משום כפרה יקברו ויתכפר להם: ומשני לא ניחא להקב"ה דתיהוי להו כפרה לפי שאף על פתח קברם לא היו חוזרין:

איבעיא להו:

קבורה משום בזיונא,

או משום כפרה הוא?

למאי נפקא מינה?

דאמר: "לא בעינא דליקברוה לההוא גברא".

אי אמרת: "משום בזיונא" - הוא לא כל כמיניה.

ואי אמרת: "משום כפרה" - הא אמר לא בעינא כפרה.

תא שמע:

מדאיקבור צדיקי,

ואי אמרת: משום כפרה, - צדיקי לכפרה צריכי?!

אין, דכתיב: **"אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא"**²⁴² (קהלת ז, כ).

תא שמע:

"וספדו לו כל ישראל וקברו אתו"²⁴³ (מלכים א' יד, ג),

ואי אמרת: כי היכי דתיהוי ליה כפרה - הנך נמי ליקברו, כי היכי דתיהוי להו כפרה!

האי דצדיק הוא תיהוי ליה כפרה,

הנך לא ליהוי להו כפרה.

תא שמע:

"לא יספדו ולא יקברו"²⁴⁴ (ירמיה טז, ד)!

דלא תיהוי להו כפרה.

²⁴² מי אדם אין צדיק בארץ אשר יעשה טוב ולא יחטא²⁴³ וספדו לו כל ישראל וקברו אתו מי זה לבדו יבא לידבקם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב אל יהוה אלהי ישראל בבית ידבקם²⁴⁴ ממוותי תחלאים ימותו לא יספדו ולא יקברו לדמון על פני האדמה יהיו ובחרב ובדעב יכלו והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמת הארץ

32. מו, ב - מז, א

רפ"י

א"נ לאפוקי מיורשין. על כרחן שכל הספדנין אי יקרא דשכבי כי אמר לא תספדוהו צייתנין ליה ואי לא אמר ואמרי יורשין לא ניחא לן כפינן להו ואי יקרא דחיי הוא לדידיה לא צייתנין ליורשין צייתנין:

משהו לה לשרה. עד שבה אברהם מבית עקידת יצחק דמדכתיב ויבא אברהם מכלל דההיא שעתא לא הוה התם: הנך בני יקרא נינהו. בתמיה והלא כל בית ירבעם הנותרים רשעים היו:

ולא יקברו. ואי יקרא דחיי הוא. והלא הנותרים יש בהן צדיקים: והוי אדון יספדו לך. לצדקיהו נאמר:

נבזה בעיניו נמאס. בתהלים (כד) כתיב מי יעלה בהר ה' נקי כפים ובר לבב וגו' וקחשיב נמי הא:

על מטה של חבלים. דרך בזיון מפני שהיה אביו רשע וביזהו לעיני כל כדי שיתייסרו האחרים ולכבוד עצמו לא חש ומפני כבוד אב נמי ליכא למיחש דנשיא בעמך כתיב (שמות כב) בעושה מעשה עמך נבזה בעיניו הוא עצמו נתבזה ונמאס בפני עצמו שלא חש לכבודו במקום קידוש ה' ואי אמרת כבוד שעושין למת אינו שלו אלא של חיים מ"ט עבד הכי למה ביזה את החיים:

אל תספדוני בעיירות. רבינו הקדוש צוה את בניו בכתובות (דף קב.) בהנושא אל תספדוני כשתוליכו את ארוני למקום קבורתי דהוא מת בציפורי וקבורתו בבית שערים אל תספדוני בעיירות קטנות שתעברו עליהן אלא בכרכים גדולים דאיכא אינשי טובא ומיכנפי מעיירות נמי להתם:

איבעיא להו:

הספידא, יקרא דחיי הוי, או:

יקרא דשכבי הוי?

למאי נפקא מינה?

דאמר לא תספדוה לההוא גברא,

אי נמי, לאפוקי מיורשין.

תא שמע:

"ויבא אברהם לספד לשרה ולבנתה" ²⁴⁵ (בראשית כג, ב),

ואי אמרת: משום יקרא דחיי הוא - משום יקרא דאברהם משהו לה לשרה?!

שרה גופה ניחא לה כי היכי דמייקר בה אברהם.

תא שמע:

"וספדו לו כל ישראל וקברו אתו" ²⁴⁶ (מלכים א' יד, ג),

ואי אמרת: משום יקרא דחיי הוא,

הנך, בני יקרא נינהו?!

ניחא להו לצדיקיא דמייקרי בהו אינשי.

תא שמע:

"לא יספדו ולא יקברו" ²⁴⁷ (ירמיה טז, ד)!

לא ניחא לצדיקיא דמייקרי בך שיעיאי.

תא שמע:

"בשלוש תמות ובמשפחות אבותיה המלכים הראשונים אשר היו לפניך,

מן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך" ²⁴⁸ (ירמיה לד, ה),

ואי אמרת: משום יקרא דחיי הוא מאי נפקא ליה מיניה?

הכי קאמר ליה: לייקרו ביד ישראל כי היכי דמתייקרי באבהתך.

תא שמע, מז, א

"נבזה בעיניו נמאס" ²⁴⁹ (תהלים טו, ד),

זה חזקיהו מלך יהודה שגירר עצמות אביו על מטה של חבלים.

ואי משום יקרא דחיי הוא, מאי טעמא?

כי היכי דתיהוי ליה כפרה לאבוה.

משום כפרה דאבוה משהו ליה ליקרא ישראל?

ישראל גופייהו ניחא להו דמיחלי יקרייהו לגביה.

תא שמע:

"אמר להו: אל תספדוני בעיירות",

²⁴⁵ ותמת שרה בקרית ארבע הוא חברון הארץ פנעו ויבא אברהם לספד לשרה ולבנתה

²⁴⁶ וספדו לו כל ישראל וקברו אתו כי זה לבדו יבא לירבעם אל קבר יען נמצא בו דבר טוב אל ה' אלהי ישראל בבית ירבעם

²⁴⁷ ממוותי תחלאים ומתו לא יספדו ולא יקברו לדמון על פני האדמה יהיו ובהרעב יכלו והיתה נבלתם למאכל לעוף השמים ולבהמות הארץ

²⁴⁸ בשלוש תמות ובמשפחות אבותיה המלכים הראשונים אשר היו לפניך מן ישרפו לך והוי אדון יספדו לך כי דבר אני דברתי נאם ה'

²⁴⁹ נבזה בעיניו נמאס ואת ירמי' יכבד נשבע להרע ולא ימר

רס"י

מאי לא לכבודו של מת. אלמא יקרא דעבדי ליה דיליה הוא: **ומבית ליה למת.** תרגומו של מלין:
כי אמר רחמנא לא תלין. ורבינן נמי שאר כל המתים היינו כי משהו ליה לדחוייה בעלמא דלא איכפת ליה ביה דהיינו בזיון ודומיא דתלוי אבל האי דליתייקרו ביה קרוביו לאו בזיון הוא לדדידה:
לשמע. כמו (שמוא. ל א טו) וישמע שאול לשון אסיפה להספידו:
סימן יפה למת. כשנפרעין ממנו בעוה"ז לאחר מיתה דיש לו כפרה בכך:
ש"מ יקרא דשכבי הוא. דאי לאו יקרא דשכבי אמאי מיכפר בבזיוניה:

ואי אמרת: יקרא דחי - מאי נפקא ליה מינה?

קסבר ליתייקרו ביה ישראל טפי.

תא שמע:

"הלינו לכבודו להביא לו ארון ותכריכין - אינו עובר עליו".
מאי לאו לכבודו של מת!

לא, לכבודו של חי.

ומשום כבודו של חי מבית ליה למת?!

אין,

כי אמר רחמנא: **"לא תלין נבלתו על העץ"**²⁵⁰ (דברים כא, כג) דומיא דתלוי דאית ביה בזיון, אבל הקא - כיון דלית ביה בזיון - לא.

תא שמע:

"הלינו לכבודו, לשמע עליו עיירות, להביא לו מקוננות, להביא לו ארון ותכריכין - אינו עובר עליו, שכל העושה אינו אלא לכבודו של מת!"

הכי קאמר:

כל העושה לכבודו של חי - אין בו בזיון למת.

תא שמע:

"דבי נתן אומר:

סימן יפה למת שנפרעין ממנו לאחר מיתה,

מת שלא נספד ולא נקבר,

או שחיה גוררתו, או שהיו גשמים מזלפין על מטתו - זהו סימן יפה למת".

שמע מינה:

יקרא דשכבי הוא.

שמע מינה.

²⁵⁰ לא תלין נבלתו על העץ כי קבור תקברנו ביום ההוא כי קללת אלהים תלוי ולא תטמא את אדמתך אשר ה' אלהיך נתן לך נחלה

33. מז, א

רס"י

ויחי ויקם על רגליו. אותו הנקבר נביא השקר היה הוא הנביא אשר השיב את. עידו לאכול ולשתות בבית אל ונענש עידו על ידו והמיתו הארי וכשמת לאחר ימים קברוהו אצל אלישע ולא הוכשר אצל המקום שיקבר אצלו והחיהו: **נא פי שנים**. אליהו החיה את המת והיה לו לאלישע להחיות שני מתים והוא לא החיה אלא בנה של שונמית: **לא הלך**. ואי משום ברכתא דאליהו הוא היכי מקויימת בהכי: **וכשם שאין קוברים כו'.** לפרושי טעמא דמתני' מהדר דלפיכך נתקנו שתי קברות שאין קוברים נסקלין ונשרפין שהן רשעים חמורים אצל נהרגין ונחנקין שהן רשעים קלים: **וליתקין ארבע**. דהא נשרפין אצל נסקלין קלים הם: **גמרא גמירי לה**. הלכה למשה מסיני:

"לא היו קוברים אותו בקברות אבותיו, אלא שתי בתי קברות היו מתוקנין לבית דין. אחת - לנהרגין ולנחנקין, ואחת - לנסקלין ולנשרפין".

וכל כך למה?
לפי שאין קוברים רשע אצל צדיק.

דאמר רבי אחא בר חנינא:
מנין שאין קוברים רשע אצל צדיק?
שנאמר: "ויהי הם קברים איש, והנה ראו את הגדוד, וישליכו את האיש בקבר אלישע, וילך ויגע האיש בעצמות אלישע ויהי ויקם על רגליו" (מלכים ב' יג, כא).

אמר ליה רב פפא:
ודילמא לאיקוימא: "ויהי נא פי שנים ברוחך אלי" ²⁵¹ (מלכים ב' ט, ט)?

אמר ליה:
אי הכי,
היינו דתניא:
"על רגליו עמד, ולביתו לא הלך".

אלא "ויהי נא פי שנים" - היכי משכחת לה?

אמר ליה רבי יוחנן:
שריפא צרעת נעמן שהיא שקולה כמת,
דכתיב: "אל נא תהי כמת" ²⁵² (במדבר יב, יב).

כשם שאין קוברים רשע אצל צדיק,
כך אין קוברים רשע חמור אצל רשע קל.

וליתקון ארבע קברות!

שני קברות גמרא גמירי לה.

²⁵¹ ויהי כעברם ואליהו אמר אל אלישע שאל מה אעשה לך בטרם אלקח מעמך ויאמר אלישע ויהי נא פי שנים ברוחך אלי

²⁵² אל נא תהי כמת אשר בצאתו מרחם אמו ואכל חצי בשרו

34. מז, א-ב

רש"י

הואיל ונדחה. הקרבן כשהמיר דתו דאין מקבלין קרבן מן המומרים כדתניא מע"ה פרט למומר בשחיטת חולין בפ"ק (דף ה:). שוטה נמי לאו בר כפרה היא דיקריב אותו לרצונו כתיב (ויקרא א):

כישן דמי. ככל אדם הישנים בלילה ואינם נדחים בכך לאחר שניעורו:

אבל התם. דיש בידו לחזור:

אימא לא. הוי דחוי:

היו בה קדשים. בעיר הנדחת. אינן נשרפין עם שללה דכתיב (דברים יב) שללה ולא שלל שמים ומיהו מיקרב לא קרבו משום דכתיב (משלי כא) זבח רשעים תועבה ואם קדשי מזבח הן ואפילו עולות ושלמים נדבה ימותו:

קדשי בדק הבית יפדו. כשאר בדק הבית והפודה אותם יאכלם שהרי לא נאסרו דלאו דידהו הוו ומדקתני ימותו ש"מ משום דנדחו מהקרבה כשהמירו בעליהן הוא דמומר לעי"ז לא מקבלינן שום קרבן מיניה כדאמר"י בהכל שוחטין (חולין דף ה:):

דהואיל ונדחו ידחו. דאי משום זבח רשעים הא כיון דאיסטול אית להו כפרה:

יכול פירשו. אביו ואמו של כהן:

מדרכי צבור. כגון מומר: **יטמא.** להם במותם ת"ל (ויקרא כא) לנפש לא יטמא בעמיו כי אם לשארו וגו' בעושה מעשה עמיו יטמא לו ואם לאו אל יטמא אפ"י לשארו אלמא לא כיפרה לו מיתתו אם לא חזר בו:

הרוגי מלכות. הני דעובדי כוכבים:

הרוגי ב"ד. עיר הנדחת:

אמר עולא אמר רבי יוחנן:

אכל חלב והפריש קרבן והשתמד, וחזר בו, הואיל ונדחה - ידחה.

איתמר נמי:

אמר רבי ירמיה אמר רבי אבהו אמר רבי יוחנן:

אכל חלב והפריש קרבן, ונשתטה, וחזר ונשתפה - הואיל ונדחה ידחה.

וצריכא דאי אשמעינן קמייטא - משום דאיהו דחה נפשיה בידים.

אכל האי דממילא קא דחי אימא פישן דמי.

ואי אשמעינן הכא משום דאין בידו לחזור, אכל התם דבידו לחזור אימא צריכא.

אמר רב יוסף:

אף אנו נמי תנינא:

"היו בה קדשים,

קדשי מזבח - ימותו,

קדשי בדק הבית - יפדו,"

והיונן בה: אמאי ימותו?

כיון דאיסטול הו"א להו כפרה, וליסקו לגבוה!

לאו משום דאמרין: הואיל ונדחו - ידחו.

אמר ליה אביי:

מי סברת מת מתוך רשעו הו"א ליה כפרה?!

מת מתוך רשעו - לא הו"א ליה כפרה,

דתני:

"רב שמעיה:

יכול אפילו פירשו אבותיו מדרכי ציבור, יטמא?

תלמוד לומר: "בעמיו"²⁵³ (ויקרא כא, א-ב) - בעושה מעשה עמיו!"

אמר ליה רבא:

מי קא מדמיט נהרג מתוך רשעו ל'מת מתוך רשעו'?

'מת מתוך רשעו' - כיון דכי אורחיה קמיית, לא הו"א ליה כפרה.

'נהרג מתוך רשעו' - כיון דלאו כי אורחיה מייית הו"א ליה כפרה.

תדע,

דכתיב: "מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך ...

נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשור חסידיך לחיתו ארץ"²⁵⁴ (תהלים עט, א-ב),

מאי "עבדיך"? ומאי "חסידיך"?

לאו "חסידיך" - חסידין ממש, "עבדיך" - הנהג דמחייבי דינא דמעיקרא,

וכיון דאיסטול קרי להו "עבדיך".

אמר ליה אביי:

מי קא מדמיט ל'הרוגי מלכות' ל'הרוגי בית דין'?

מזב,

'הרוגי מלכות' - כיון שלא בדין קא מיקטלי, הו"א להו כפרה

'הרוגי בית דין' - כיון דבדין קא מיקטלי לא הו"א להו כפרה.

תדע, דתנן:

"לא היו קוברים אותו בקברות אבותיו."

ואי סלקא דעתך: כיון דאיסטול, הו"א להו כפרה, ליקברו!

²⁵³ א ויאמר ה' אל משה אמור אל הכהנים בני אהרן ואמרתם אלהים לנפש לא יטמא בעמיו. ב כי אם לשארו הקרב אליו לאמו ולאביו ולבנו ולבתו ולאחיו

²⁵⁴ א מזמור לאסף אלהים באו גוים בנחלתך טמאו את היכל קדשך שמו את ירושלים לעמים. ב נתנו את נבלת עבדיך מאכל לעוף השמים בשור חסידיך לחיתו ארץ

רפ"י

מיתה וקבורה בעינן. אם נקברו מכפרת מיתתן עליהן ולעולם טעמא דקדשי עיר הנדחת משום דהואיל ונדחו ידחו הוא:
רב אשי אמר. לעולם לא בעינן עיכול הבשר אלא צערא דחיבוט הקבר פורתא וטעמא דלא היו מתאבלים משום דאבילות מסתימת הגולל חיילא כדתניא באלו מגלחין גולל הוא הדף הנתון על הארון לכסוי ואותן שבדפנות קרי להו דופק:
הואיל ונדחו. שלא נראו להתאבל בשעת התחלת אבילות ידחו אף לאחר מכאן ואע"ג דגבי קובר את מתו ברגל תנן (מו"ק דף יט.) מונה שבעה אחר הרגל ולא אמרי' הואיל ונדחו ידחו התם לא אידחו להו לגמרי שהרי עסקי רבים נוהג ברגל שמנחמין אותו כל הרגל כדאמרינן התם כל שהוא משום עסקי רבים אין הרגל מפסיקן:
אי הכי. לענין קבורת אבותיו למה לי להמתין עיכול הבשר:
משום דלא אפשר. ליטלו משום דנבקע כריסו ומסריח:

מיתה וקבורה בעינן!

מותיב רב אדא בר אבהה:

"לא היו מתאבלין אלא אונניו.

שאין אנינות אלא בלב."

ואי סלקא דעתך: כיון דאי קבור הויא להו כפרה - ליאכלו!

בעינן נמי עיכול בשר.

דיקא נמי, דקתני: **"נתעבל הבשר מלקטיו את העצמות וקוברין אותן במקומו".**

שמע מינה.

רב אשי אמר:

אבילות מאימתי קא מתחלת? מסתימת הגולל,

כפרה מאימתי קא הויא? מכי חזו צערא דקברא פורתא,

הואיל ואידחו ידחו.

אי הכי, למה לי עיכול בשר!

משום דלא אפשר.

35. מז, ב

רס"י

לאישתא בת יומא. ביום ראשון שלח והן מתרפאין באותו עפר: **אמרו ליה לשמואל.** משום דמת וכל הנך הנקבר בו איסורי הנאה נינהו דגמר שם שם מעגלה ערופה כדלקמן: **יאות עבדין.** כדמפרש לקמן שהקרקע אינו נאסר: **ע"ז לא מיתסרא במחובר לקרקע.** דכתיב אלהים על ההרים ולא ההרים אלהים: **החוצב קבר לאביו.** משמות: **לא יקבר בו.** הבן עולמית דכיון דהווינן למת נאסר בכל הנאה וקס"ד דה"ה נמי אם חצבו לצורך איש אחר ואורחא דמילתא נקט: **בקבר בנין.** שבנאו למעלה מן הקרקע (והוי תלוש) דכוותיה בע"ז בית שבנאו מתחלה לע"ז אסור תלוש ולבסוף חיברו הוי תלוש לענין ע"ז וקבר נמי איתקש לע"ז: **קבר חדש.** ולא למת הווינן אלא חצבו סתם ולכשימות לו מת יקברנו בו: **שלשה קברות.** חלוקים בהלכותיהן: **קבר הנמצא.** כגון שהוא חדש ויודע בעל השדה שלא צוה מעולם לקבורו שם ובגזילה נקבר שם: **קבר הידוע.** שנקבר שם מדעת בעל השדה: **וקבר.** המזיק את הרבים: שנקבר במקום הילוך רבים ומטמאין באהלו: **מותר.** לפנותו שלא קנה את מקומו: **מקומו טהור.** שאע"פ שגזרו טומאה על הקברות ואע"פ שניטלו משם לא גזרו על זה ובהנאה נמי מותר ואע"פ דאיסורא דאורייתא הוא דאין תורת קבר עליו: **מקומו טמא.** גזירה דרבנן היא שגזרו. טומאה עולמית על הקבר כדי שלא יפנוהו: **קבר.** המזיק את הרבים. ניתן רשות לפנותו מפני נזקו של רבים: **פינהו מקומו טהור.** דלא גזרו עליה מפני הנזק ומיהו אסור בהנאה דאורייתא דאורייתא הוא ולא פקעא: **מת מצוה קנה מקומו.** מתנאים הוא שהתנה יהושע בכניסתו לארץ בפרק מרובה (ב"ק דף פא.):

קבריה דרב הוו שקלי מיניה עפרא לאישתא בת יומא.

אתו אמרו ליה לשמואל.

אמר להו: יאות עבדין, קרקע עולם הוא,

וקרקע עולם אינה נאסרת,

דכתיב: **"וַיִּשְׁלַח אֶת עֶפְרָה עַל קִבְר בְּנֵי הָעָם"**²⁵⁵ (מלכים ב' כג, ו),

מקיש **"קבר בני העם"** לעבודה זרה,

מה עבודה זרה - במחובר לא מיתסרא,

דכתיב: **"אֲשֶׁר אַתֶּם יְדִישִׁים אַתֶּם אֶת אֱלֹהֵיהֶם עַל הַהָרִים הָרְמִים"**²⁵⁶ (דברים יב, ג-ג),

"עַל הַהָרִים אֱלֹהֵיהֶם" - ולא ההרים אלהים,

הכא נמי במחובר לא מיתסר.

מיתיבי:

"החוצב קבר אביו, והלך וקברו במקום אחר - הרי זה לא יקבר בו עולמית!"

הכא במאי עסקינן:

בקבר בנין.

תא שמע:

"קבר - מותר בהנאה.

הטיל בו נפל - אסור בהנאה!"

הכא נמי, בקבר בנין.

תא שמע:

"נמצא אתה אומר שלש קברות הן:

קבר הנמצא,

קבר הידוע,

קבר המזיק את הרבים.

"קבר הנמצא - מותר לפנותו,

פינהו - מקומו טהור,

ומותר בהנאה.

"קבר הידוע - אסור לפנותו,

פינהו - מקומו טמא,

ואסור בהנאה.

"קבר המזיק את הרבים - מותר לפנותו,

פינהו - מקומו טהור,

ואסור בהנאה!"

הכא נמי, בקבר בנין.

"קבר הנמצא - מותר לפנותו"!!

דילמא מת מצוה הוא, ומת מצוה קנה מקומו!

שאני מת מצוה דקלא אית ליה.

²⁵⁵ ויצא את האשפה מבית ה' מחוץ לירושלם אל נחל קדרון וישלח אתה בנחל קדרון וידק לעפר וישלח את עפרה על קבר בני העם

²⁵⁶ ב אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם ידשים אתם את אלהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן.

ג ונתתם את מזבחתם ושבדחתם את מצבתם ואשדיתם תשרפון באש ופסילי אלהיהם תגדעון ואבדתם את שמם מן המקום ההוא

36. מז, ב - מח, ב

רס"י

האורג בגד למת. לאחר שמת:
הזמנה. שהזמינו לכך ונקרא
 שם המת עליו:
מילתא היא. כאילו כרכו בו:
שם שם. במרים כתיב (במדבר
 כ) ותמת שם מרים ותקבר שם
 ובע"ז כתיב (דברים יב) אשר
 עבדו שם הגוים:
עגלה ערופה בהזמנה מיתסרא.
 דק"ל ירידתה לנחל איתן היא
 אוסרתה בקידושין (דף נו.)
 ובכריתות (כה).
ע"ז בהזמנה לא מיתסרא.
 להדיט דתניא במס' ע"ג (דף
 מד:) האומר בית זה לע"ז שור
 זה לע"ז מותר שאין הקדש
 לע"ז:
משמשי. של מת:
משמשי. של עבודת כוכבים:
גמרינן. דלא מיתסרי בהזמנה
 דהאי קרא אשר עבדו שם
 במשמשי עבודת כוכבים
 מוקמינן ליה במס' ע"ג (דף נא):
 דתניא אבד תאבדון את כל
 המקומות בכלים שנסתמשו
 בהן לע"ז הכתוב מדבר דאילו
 מקומות ממש לא מיתסרי
 דכתיב אלהיהם על ההרים ולא
 ההרים אלהיהם יכול יהו
 נאסרין מיד משעת הזמנה ת"ל
 אשר עבדו שם מתשמיש ואילך:
מידי דאורחיה. שדרך היהודים
 לעשות כן אבל ע"ז אסורה
 לעבוד אף לבני נח הלכך לא
 מיתסרא תשמיש דידה בהנאה
 אף בהזמנה דילמא מהדרי בהו
 ולא משמשי בהו עבודת
 כוכבים:
כפה. צעף:
שהוא טמא מדרס. שאף הוא
 ראוי למדרס פעמי' שמקפלתו
 ויושבת עליו או נשענת ראשה
 עליה:
ונתנתו לספר. תורה: . טהור מן
 המדרס. בלא שום טבילה
 דבטיל ליה שם מדרס דאומרים
 לו עמוד ונעשה מלאכתנו ואינו
 מטמא עוד אדם וכלים אבל שם
 כלי עליו שאף מטפחת הספרים
 מטמאות טומאה במגע וזה הרי
 נגע בעצמה בעודו מדרס
 וכשאבד שם מדרס ממנו מ"מ
 עדיין כלי הוא ונשאר עליו
 טומאת מגע שהרי הוא ראוי לה
 מדקתני טהור מן המדרס
 בהזמנה בעלמא אלמא הזמנה
 מילתא היא:
ה"ג ל"ל נתנתו וכרכתו כדרב
חסדא. כלומר למה לי תרוייהו
 תיסגי בכרכתו לחודיה דהא
 איכא מעשה ומשני כדרב חסדא
 דאמר תרוייהו בעינן דכרכתו
 אקראי בעלמא הוא דהוח:
אזמניה ולא צר ביה. הזמנה
 לאו מילתא היא צר ביה ולא
 אזמניה אקראי בעלמא הוא
 ואביי פליג עליה דרב חסדא
 ואית ליה הזמנה מילתא היא
 הלכך אזמניה אע"ג דלא צר ביה
 (וברייתא) נתנתו דוקא קאמר
 ולא בעי כרכתו:
צר ביה אי אזמניה אין לא
אזמניה לא. דאקראי בעלמא
 הוא:

איתמר:

האורג בגד למת,

אב"י אמר: אסור.

ורבא אמר: מותר.

"אב"י אמר: אסור" - 'הזמנה' מילתא היא.

"ורבא אמר: מותר" - 'הזמנה' לאו מילתא היא.

מאי טעמא דאב"י?

גמר "שם" ²⁵⁷ (במדבר כ, א) "שם" ²⁵⁸ (דברים כא, ד) מעגלה ערופה,

מה עגלה ערופה בהזמנה מיתסרא,

האי נמי בהזמנה.

ורבא?

גמר: "שם" (במדבר כ, א) "שם" ²⁵⁹ (דברים יב, ב) מעבודה זרה,

מה עבודה זרה בהזמנה לא,

אף הקא נמי בהזמנה.

ורבא מאי טעמא לא גמר מעגלה ערופה?

מח, א אמר לה, ^משמשינן ממשמשינן גמרינן, לאפוקי עגלה ערופה דהיא גופה קדושה.

ואב"י מאי טעמא לא גמר מעבודה זרה?

אמר לה מידי דאורחיה, ממידי דאורחיה גמרינן, לאפוקי עבודה זרה דלאו אורחא.

(סימן: כפה, נפשיה, דחציבא, נכיסא, דאומנא).

מיתבי:

"כפה שהוא טמא מדרס, ונתנתו לספר - טהור מן המדרס,

אבל טמא מגע מדרס" (כלים כה, ה)!

אימא: נתנתו וכרכתו.

למה לי "נתנתו וכרכתו"?

כדרב חסדא,

דאמר רב חסדא:

האי סודרא דאזמניה למיצר ביה תפילין, וצר ביה תפילין אסור למיצר ביה פשיטי.

אזמניה ולא צר ביה, צר ביה ולא אזמניה - שרי למיצר ביה פשיטי.

ולאב"י דאמר: 'הזמנה' מילתא היא,

אזמניה אף על גב דלא צר ביה,

צר ביה: אי אזמניה - אין,

אי לא אזמניה - לא.

²⁵⁷ ויבאו בני ישראל כל העדה מדבר צו בחדש הראשון וישב העם בקדש ותמת שם מרים ותקבר שם

²⁵⁸ והודדו וקני העיר ההוא את העגלה אל נחל איתן אשר לא יעבד בו ולא ירע וערפו שם את העגלה בנחל

²⁵⁹ אבד תאבדון את כל המקומות אשר עבדו שם הגוים אשר אתם ידשים אתם את אלהיהם על ההרים הרמים ועל הגבעות ותחת כל עץ רענן

רפ"י

נפש. בנין שעל הקבר שבנאו לשם חי לכשימות יקבר בו : **דימוס.** נדבך של אבנים : **אסור.** אלמא הזמנה מילתא היא :

לא צריכא. האי הוסיף אלא לאשמועינן דאע"ג דפנייה למת לאחר זמן מתוך הקבר הקבר אסור בהנאה משום הוסיף דה"ל הזמנה ומעשה דאי לא הוסיף שרי אי פנייה דה"ל כצר ביה ולא אזמניה :

אם היה מכירו. לאותו דימוס : **לא יקבר בו.** אלמא הזמנה מילתא היא :

משום כבוד אביו. יש לחוש אבל משום איסורי הנאה ליכא כגון אם חצבו לשם מת אחר מתחילה לא :

החוצב אבנים. מן ההר לבנות בהן קבר לאביו ולא בנה הרי זה כו' :

טוי לאריג מי איכא למי'. אפי' אביי לא קאמר אלא באורג דאריג חזי למת אבל טווה פשתן לאורג בגד למת לא אמר דתיחוי הזמנה :

קבר חדש. השתא קס"ד אפילו זימנו למת :

לא הטיל לא. ואע"ג דהזמין : **ה"ה אע"ג דלא הטיל.** וקבר חדש דקאמר כשחצבו לאדם חי או סתם לכשיצטרך והאי דקאמר הטיל משום דבעי לאשמועינן דנפל תופס קברו לאוסרו אף ע"ג שפינהו : ולאפוקי דר"ש כו' במסכת אהלות (פט"ז בתוספתא) :

מותר המתים. גבו צדקה למתי מצוה או לעניים מתים והותרו מהן יניחוס לצורך מתים אחרים : **מותר המת.** גבו לשם מת פלוני : **ליורשיו.** ליהנות מהן אלמא הזמנה לאו מילתא היא : **אימא סיפא.** אדרמית לה מרישא סייעיה מסיפא : **לא יגע בהן.** כדמפרש טעמא לקמן :

תא שמע:

"נפש, בנאו לשם חי, - מותר בהנאה, הוסיף בו דימוס אחד לשם מת - אסור בהנאה!"

הכא במאי עסקינן:

דקמא ביה מת.

אי הכי, מאי איריא הוסיף? כי לא הוסיף נמי!

לא צריכא אף על גב דפנייה.

אמר רפרם בר פפא אמר רב חסדא:

אם היה מכירו חולצו ומותר.

תא שמע:

"החוצב קבר לאביו, והלך וקברו בקבר אחר - הרי זה לא יקבר בו עולמית!"

התם משום כבוד אביו.

הכי נמי מסתברא, דקתני סיפא:

"דבן שמעון בן גמליאל אומר:

אף החוצב אבנים לאביו, והלך וקברו במקום אחר - הרי זה לא יקבר בהן עולמית."

אי אמרת בשלמא: משום כבוד אביו - שפיר,

אלא אי אמרת: משום הזמנה, טווי לאריגה מי איכא למאן דאמר?!

תא שמע:

"קבר חדש - מותר בהנאה,**הטיל בו נפל - אסור בהנאה."****"הטיל" - אין,****לא הטיל - לא!**

הוא הדין דאף על גב דלא הטיל,

ולאפוקי מדרבן שמעון בן גמליאל, דאמר: אין לנפלים תפיסת הקבר, קא משמע לן.

תא שמע:

"מותר המתים - למתים,**מותר המת - ליורשיו" (שקלים ב, ה)!**

הכא במאי עסקינן:

שגבו מחיים.

הא לא תני הכי!

"מותר המתים - למתים,**מותר המת - ליורשיו."**

ותני עלה:

"ביצד?"

גבו למתים סתם - זהו מותר המתים למתים,

גבו למת זה - זהו מותר המת ליורשיו!

ולישעמך, אימא סיפא:

"דבי מאיר אומר:**לא יגע בהן עד שביא אליהו.**

רש"י

רבי נתן אומר:

יעשה דיומס על קברו, או זילוף לפני מותו!

אלא, אב"י מתרץ לטעמיה,
ורבא מתרץ לטעמיה.

"אב"י מתרץ לטעמיה" - דכולי עלמא הזמנה מילתא היא,
תנא קמא סבר: דחזי ליה - תפיס,
דלא חזי ליה - לא תפיס.
ורבי מאיר מספקא ליה אי תפיס, אי לא תפיס,
הלכך: "לא יגע בהן עד שיבא אליהו".
ורבי נתן פשיטא ליה דודאי תפיס,
הלכך: "יעשה דיומס על קברו".

"ורבא מתרץ לטעמיה" - לכולי עלמא הזמנה לאו מילתא היא,
תנא קמא סבר: כי בזו ליה, אחולי מחיל זילותיה גבי יורשין,
ורבי מאיר מספקא ליה אי מחיל אי לא מחיל,
הלכך: "לא יגע בהן".
ורבי נתן פשיטא ליה דלא מחיל,
הלכך: "יעשה דיומס על קברו או זילוף לפני מותו".

תא שמע:

"היו אביו ואמו מזדקין בו כלים - מצוה על האחרים להצילן!"

מחב, התם - משום מרריהו.

אי הכי, היינו דקתני עלה: "אמר רבן שמעון בן גמליאל:
במה דברים אמורים: שלא נגעו במטה,
אבל נגעו במטה - אסורין!"

תרגמה עולא:

במטה הנקברת עמו.
דמחלפי בתכריכי המת.

תא שמע:

"כיס שעשאו להניח בו תפילין - אסור להניח בו מעות.
הניח בו תפילין - יניח בו מעות!"

אימא: עשאו והניח בו תפילין - אסור להניח בו מעות,
כדרכ חסדא.

תא שמע:

"אמר לאומן: "עשה לי תיק של ספר",
או: "נרתיק של תפילין" - עד שלא נשתמש בהן קודש - מותר להשתמש בהן חול.
נשתמש בהן קודש - אסור להשתמש בהן חול!"

תנאי היא,

דתנאי:

"ציפן זהב או שטלה עליהן עור של בהמה טמאה - פסולות
עור בהמה טהורה - בשירות, אף על פי שלא עיבדן לשמן.
רבן שמעון בן גמליאל אומר:
אף עור בהמה טהורה - פסולות,
עד שיעבדו לשמן".

דיומס. בנין:

זילוף. יין:

מתרץ לטעמיה. לאוקומי כולי

תנאי כוותיה:

דלא חזי ליה. שאינו צריך

להוציא בו דהיינו מותר:

מספקא ליה. הלכך בלא דעת

יורשין לא יעשה דיומס דילמא

לא תפיס ומפסדת להו ליורשין:

לאו מילתא היא. וטעמיהו

דר"מ ורבי נתן לאו משום

איסורי הנאה הוא אלא לפי

שנתבוה המת עליהן כשגבו

אותם בשמו:

ת"ק סבר. מחיים אחליה

לזילותיה וניחא ליה שיתבוה

לאחר מיתתו להנאת יורשין:

מזדקין בו כלים. זורקין

בגדיהם עליו יותר מן הצורך

מפני חובתו ומחמת צערן

מתכוונין לאסור את כל ממונם

עליו:

מצוה על אחרים. הרואין אותם

להצילם וליטלן מעליו דאין

השבת אבידה גדול מזה אלמא

הזמנה לאו מילתא היא דאי

מילתא היא ליכא הצלה:

התם מחמת מרריהו. מתוך

צערן הן עושין כן ואין זו

הזמנה:

אבל נגעו במטה אסורין. ואי

משום מרריהו למה נאסרין

בנגיעת המטה:

במטה הנקברת עמו. שנושאיין

אותו בה לקבורה ורגילין היו

לקבורה עמו הלכך אע"ג

דמשום מרריהו הוא נאסרין

בנגיעה ומדברנן משום דמיחלפי

בתכריכי המת ואתי למימר

תכריכי המת מותרין אבל

במטה שמת בה אין רגילין

לכורכו עליה בתכריכי קבורה

אין נאסרין דמשום הזמנה

ליכא דהא מחמת צערא הוא

ומשום גזירה נמי ליכא דהא לא

מיחלפא בתכריכי המת:

אסור להניח בו מעות. דהזמנה

מילתא היא וקשיא לרבא:

הניח בו תפילין כו'. באקראי

בעלמא:

אימא הכי. כיס שעשאו לתפילין

והניח בו תפילין אסור להניח בו

מעות ומשום סיפא איצטריך

למיתנייה לאשמועינן כרב

חסדא דצר ביה ולא אזמניה לא

הוו תשמישי מצוה בהכי:

ציפון זהב. לתפילין:

פסולות. הלכה למשה מסיני

הוא:

טלה עליהם. לשון טלאי כלומר

חיפן בעור בהמה טמאה:

פסולות. דכתיב בהן (שמות יג)

למען תהיה תורת ה' בפיך:

אע"ג שלא עבדו. לעור זה לשמו

דהזמנה לאו מילתא היא ולא

איכפת לן בה:

רש"י

איכא דוכתא דרמו בה מיתי.
 שמת מוטל בה בבזיון כזה
 להשהותו עד שיארגו לו בגד
 ואת ואביי במילתיה דליתיה
 פליגיתו:
 שכבי דהרפניא. עניים היו
 ולאחר מיתה גובין להן ואורגין
 להן בגדים קלושים לאחר
 מיתה:

אמר ליה רבינא לרבא:
 מי איכא דוכתא דרמו ביה מת וארגי בגד למת?!

אמר ליה: אין,
 כגון שכבי דהרפניא.

דרש מרימר:
 הלכתא כוותיה דאביי.

ורבנן אמרי:
 הלכתא כוותיה דרבא.

והלכתא כוותיה דרבא.

37. מח, ב

רס"י

הרוגי מלכות. שנתחייבו מיתה למלכי ישראל כגון שמרדו בו דכתיב (יהושע א) כל איש אשר ימרה את פיו וגו':
לרשתו. משמע ירושה גמורה ומן הדין:
והלא הרבה בנים היו לו. לא ידענא מהיכא. ילפי:
היינו דכתיב ומלך. העידוהו שמרד במלכות כדי שיתחייב מיתה למלכות ויהיו נכסיו למלך:
למה לי ומלך. אי משום דבעי למיקטליה וירשנו מחמת קורבה בברך נבות אלהים סגי:
וליסעמיך. דמלך לחייבו מיתת מלכות נאמר:
אלהים למה לי. הא מחייב ליה משום מלכות:
לאפוש ריתחא. דדיינין עליו שלא ירננו אחר אחאב למימר בשבילו הרגו ובלי פשע:
כי פה אמות. ביואב כתיב לא אחיה נדון למלכות כדי שלא יהיו נכסיו למלך:
לחיי שעה. דחויי בעלמא עד ששיבו הדברים לשלמה ויבואו:

תנו רבנן:

"הרוגי מלכות - נכסיהן למלך,

הרוגי בית דין - נכסיהן ליורשין.

רבי יהודה אומר:

אף הרוגי מלכות - נכסיהן ליורשין.

אמרו ליה לרבי יהודה:

והלא כבר נאמר: **"הנה בקרם נבות אשר ירד שם לרשתו"**²⁶⁰ (מלכים א' כא, יח)!

אמר להן:

בן אחי אביו היה, וראוי ליורשו היה.

והלא הרבה בנים היו לו!

אמר להן: אותו ואת בניו הרג,

שנאמר: "אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי"²⁶¹ (מלכים ב' ט, כו).

ורבנן?

בנים הראויין לצאת ממנו."

בשלמא למאן דאמר: "נכסיהן למלך", היינו דכתיב: **"ברך נבות אלהים ומלך"**²⁶² (מלכים א' כא, יג), אלא למאן דאמר: "נכסיהן ליורשין" למה לי **"ומלך"!**

ולטעמיה, **"אלהים"** למה לי?

אלא, לאפוש ריתחא,

הכי נמי לאפוש ריתחא.

בשלמא למאן דאמר: "נכסיהן למלך", היינו דכתיב: **"וינס יואב אל אהל ה', ויחזק בקרנות המזבח"**²⁶³ (מלכים א' ב, כח),

וכתיב: **"ויאמר לא מי פה אמות"**²⁶⁴ (מלכים א' ב, ל).

אלא למאן דאמר: "נכסיהן ליורשין" - מאי נפקא ליה מינה?

לחיי שעה.

²⁶⁰ קום רד לקראת אחאב מלך ישראל אשר בשמרון הנה בקרם נבות אשר ירד שם לרשתו

²⁶¹ אם לא את דמי נבות ואת דמי בניו ראיתי אמש נאם יהוה ושלמתי לך בחלקה הזאת נאם ה' ועתה שא השלכהו בחלקה בדבר ה'

²⁶² ויבאו שני האנשים בני בלעל וישבו נגדו ויעדהו אנשיי הבלעל את נבות נגד העם לאמר ברך נבות אלהים ומלך ויצאהו מחוץ לעיר ויסקלהו

באבנים וימת

²⁶³ והשמעה באה עד יואב מי פה אמות ויחזק בקרנות המזבח

²⁶⁴ ויבא בניהו אל אהל ה' ויאמר אליו מה אמר המלך צא ויאמר לא מי פה אמות וישב בניהו את המלך דבר לאמר מה דבר יואב ענני

רפ"י

38. מח, ב

"וַיֵּשֶׁב בְּנֵיהוּ אֶת הַמֶּלֶךְ דָּבָר לֵאמֹר כֹּה דָבָר יוֹאֵב וְכֹה עֲנִי" (מלכים א' ב', ל),

אמר ליה זיל אימא ליה: תרתי לא תעביד בהאי גברא:
אי קטלית ליה - קבול לטותיה דלטייה אבוק,
ואי לא - שבקיה דליקו בלטותיה דלטייה אבוק.

"וַיֹּאמֶר לוֹ הַמֶּלֶךְ: עֲשֵׂה פֶּאֶשֶׁר דָּבָר וּפִגְעוּ בּוֹ וּקְבַרְתּוּ"²⁶⁵ (מלכים א' ב', לא).

כה דבר יואב וכה עניי. משמע
דבר וענייה הרבה וקרא כי פה
אמות הוא דכתיב ותו לא אלא
הכי קאמר ליה תרתי לא תעביד
ליה: כולן נתקיימו בזרעו של
דוד: מפני שקיבל שלמה עליו:
לעלות במרכבה. וגבי זב כתיב
נמי מרכב אסמכתא לגזירה
שוה:

מחזיק בפלך. אוהז מקל לישען
עליו מחמת חולי הרגלים:
פודגרא. כן שם החולי אף
בלשוננו:

מנא ידע. רב נחמן:
וארוחתו ארוחת תמיד. מאת
נבוכדנצר היתה לו:

תהא לוטא ולא לטה. נוח לך
להיות מן המקוללים ולא מן
המקללים לפי שסוף קללת חנם
לשוב אל המקלל:

אמר רב יהודה אמר רב:

כל קללות שקילל דוד את יואב - נתקיימו בזרעו של דוד,

"אל יפרת מבית יואב זב ומצדע ומחזיק בפלך ונפל בחרב וחסר לחם"²⁶⁶ (שמואל ב' ג', כט).
"זב" - מרחבכם,

דכתיב: **"והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס ירושלם"**²⁶⁷ (מלכים א' יב, יח).

וכתיב: **"וכל המרדב אשר ירפב עליו הזב יטמא"** (ויקרא טו, ט).

"מצודע" - מעוזהו,

דכתיב: **"ובחזקתו גבה לבו עד להשחית, וימעל פה' אלהיו,**

ויבא אל היכל ה' להקטיר על מזבח הקטרת" (דברי הימים ב' כו, טז),

וכתיב: **"והצדעת זרחה במצחו"**²⁶⁸ (דברי הימים ב' כו, יט).

"מחזיק בפלך" - מאסא,

דכתיב: **"רק לעת זקנתו חלה את רגליו"**²⁶⁹ (מלכים א' טו, כג),

ואמר רבי יהודה אמר רב: שאחוזו פודגרא.

אמר ליה מר זוטרא בריה דרב נחמן לרב נחמן:
היכי דמי?

אמר ליה:

כמחט בבשר החי.

מנא ידע?

אי בעית אימא: מיחש הוה חייש ביה.

ואיבעית אימא: מרביה הוה גמיר לה.

ואיבעית אימא: **"סוד ה' ליראיו וגבירתו להודיעם"** (תהלים כה, יד).

"נופל בחרב" - מיאשיהו,

דכתיב: **"וירד המזרחים למלך יאשיהו"**²⁷⁰ (דברי הימים ב' לה, כג),
ואמר רב יהודה אמר רב: שעשו כל גופו כקברה.

"וחסר לחם" - מיכניה,

דכתיב: **"וארחתו ארחת תמיד נתנה לו"**²⁷¹ (מלכים ב' כה, ל).

אמר רב יהודה אמר רב:

היינו דאמרי אינשי:

א, מט, **"תהא לוטא ולא תהא לאטה"**.

²⁶⁵ ויאמר לו המלך עשה פאשר דבר ופגעו בו וקברתו והסירת דמי חנם אשר שפך יואב מעלי ומעל בית אבי

²⁶⁶ יחלו על ראש יואב ואל כל בית אביו ואל יפרת מבית יואב זב ומצדע ומחזיק בפלך ונפל בחרב וחסר לחם

²⁶⁷ וישלח המלך רחבעם את אדום אשר על המס וירגמו כל ישראל בו אבן וימת והמלך רחבעם התאמץ לעלות במרכבה לנוס ירושלם

²⁶⁸ וזנקה עזיהו ובידו מקטרת להקטיר ובזעפו עם הפהנים והצדעת זרחה במצחו לפני הפהנים בבית ה' מעל למזבח הקטרת

²⁶⁹ ויתר כל דבריו אסא וכל גבוהתו וכל אשר עשה והעדים אשר בנה הלא המה כתובים על ספר דברי הימים למלכי יהודה רק לעת זקנתו חלה את

רגליו

²⁷⁰ וירד הירד למלך יאשיהו ויאמר המלך לעבדיו העבירוני כי החליתי מאוד

²⁷¹ וארחתו ארחת תמיד נתנה לו מאת המלך דבר יום ביומו כל ימי חיו

39. מח, ב

רַחֲמֵי

היה לו. לאבנר להציל את עצמו
באחד מאיבריו של עשאל ולא
יהרגנו דהכי אמרינן [בבן סורר
ומורה] [לקמן דף עד]. רודף
אחר חבירו להרגו ויכול זה
להציל את עצמו באחד מאיבריו
של רודף ולא עשה כן אלא חזר
כנגדו והרגו נהרג עליו:

אמרו ליה לא יכיל ליה. אבנר
לכוון באחד משאר איבריו:
אמר להו. יואב השתא בדופן
חמישית כנגד צלע חמישי:
אמר ליה ניזיל לאבנר. דינו של
אבנר פטור אתה עליו:

אכין ורקין דרש. אשכחן
שמצאן שהיו עסוקין במסכת
ולא רצה לבטל כדמפרש ואזיל
דאינו מורד במלכות דכתיב רק
חזק ואמץ רקין מיעוטין שאם
בא המלך לבטל דברי תורה אין
שומעין לו:

והשמועה. כשנמשח שלמה באה
אל יואב ונתירא:

**כי יואב נטה אחרי אדוניהו
ואחרי אבשלום לא נטה.**
כשמרד בדוד אביו:

מאי לא נטה. כלומר מה לנו
להזכיר כאן וכי מה היה לו
לירא שלא נטה אחר אבשלום
וכאן נטה אלא מגיד לך הכתוב
שבקש לנטות גם אחרי אבשלום
אלא שלא גמר מחשבתו
כדמפרש מפני שעדיין היה
ליחלוחית גבורתו של דוד
קיימת אבל עכשיו שהזקין יצא
מדרכו ונטה אחרי אדוניהו:

איצטגניני דוד. בעלי אגרופי
שלו שעל ידם הוא נלחם ויוצא
ובא על פיהם איצטגנינות דכל
הש"ס לשון מזלות וחוזים
בכוכבים והנך קרי הכי משום
שהיה דוד נסמך עליהם ועושה
על פיהם והולך אחר דבריהם:

ילדים. בחורים:
ומגדלי בלורית. כמשפטי
העובדי כוכבים כדי שייראו
בעלי אימה ויפחדו מהן ובני יפת
תואר נשי עובדי כוכבים שהיו
לוקחים בשביה והתירן הכתוב
דכתיב (דברים כב) וראית
בשביה גוי:

אתיוה ליואב, דייניה.

אמר ליה: מאי טעמא קטלתיה לאבנר?

אמר ליה: גואל הדם דעשאל הואי.

עשאל רודף הוה!

אמר ליה: היה לו להצילו באחד מאבריו.

אמר ליה: לא יכיל ליה.

אמר ליה: השתא בדופן חמישית כיון ליה,

דכתיב: **"וַיַּהֲרוּ אֲבִנֵּר בְּאַחֲרֵי הַחֲנִיָּה אֶל הַחֲמִישִׁי"**²⁷² (שמואל ב' ב, כג),

ואמר רבי יוחנן בדופן חמישית, במקום שמרה וכבד תלויין בו -

באחד מאבריו לא יכיל ליה?!

אמר ליה: ניזיל אבנר.

מאי טעמא קטלתיה לעמשא?

אמר ליה: עמשא מורד במלכות הוה,

דכתיב: **"וַיֹּאמֶר הַמֶּלֶךְ לַעֲמֹשָׁא הֲזַעַק לִי אִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים ...**

וַיִּלְךָ עֲמֹשָׁא לְהַזְעִיק אֶת יְהוּדָה וַיּוֹחֶר"²⁷³ (שמואל ב' כ, ד-ה).

אמר ליה: עמשא, "אפין" ו"רקין" דרש,

אשכחניהו דפתיח להו במסכתא,

אמר: כתיב **"כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיָּה,**

וְלֹא יִשְׁמַע אֶת דְּבָרֶיהָ לְכָל אֲשֶׁר תִּצְנֶנּוּ - יוֹמָת"²⁷⁴ (יהושע א, יח),

יכול אפילו לדברי תורה?

תלמוד לומר: **"רַק חֹזֶק וְאַמִּץ"** (יהושע א, יח)!

אלא, ההוא גברא מורד במלכות הוה,

דכתיב: **"וְהַשְׁמָעָה בָּאָה עַד יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנֶיהָ,**

וְאַחֲרֵי אֲבִשְׁלֹום לֹא נָטָה"²⁷⁵ (מלכים א' ב, כח).

מאי **"לא נטה"**?

אמר רב יהודה:

שביקש לנטות ולא נטה.

ומאי טעמא **"לא נטה"**?

אמר רבי אלעזר:

עדיין ליחלוחית של דוד קיימת.

רבי יוסי ברי חנינא אמר:

עדיין איצטגניני של דוד קיימין.

דאמר רב יהודה אמר רב:

ארבע מאות ילדים היו לו לדוד,

כולן בני יפת תואר היו,

ומגדלי בלורית היו,

ומהלכין בראשי הגייסות היו,

והוּ הוּ בְּעָלֵי אַגְרוּפִּין שֶׁל דָּוִד.

ופליגא דרבי אבא בר כהנא,

²⁷² ומאן לסור ויניהו אבנר באחרי חנניה אל החמש ותצא חנניה מאחרי ויפל שם וימת תחתיו ויהי כל הבא אל המקום אשר נפל שם עשהאל

וימת ויעמדו

²⁷³ ד ויאמר המלך אל עמשא הֲזַעַק לִי אִישׁ יְהוּדָה שְׁלֹשֶׁת יָמִים וְאַתָּה פֶּה עַמּוֹד. ה וילך עמשא להזעיק את יהודה ויוחר מן המועד אשר יעזו

²⁷⁴ כָּל אִישׁ אֲשֶׁר יִמְרָה אֶת פִּיָּה וְלֹא יִשְׁמַע אֶת דְּבָרֶיהָ לְכָל אֲשֶׁר תִּצְנֶנּוּ יוֹמָת רַק חֹזֶק וְאַמִּץ

²⁷⁵ וְהַשְׁמָעָה בָּאָה עַד יוֹאָב כִּי יוֹאָב נָטָה אַחֲרֵי אֲדֹנֶיהָ וְאַחֲרֵי אֲבִשְׁלֹום לֹא נָטָה וַיָּנֶס יוֹאָב אֶל אֶחָל יְהוָה וַיִּחָזֶק בַּקְרָנוֹת הַמִּזְבֵּחַ

רש"י

אילמלא דוד. שהיה עוסק בתורה לא עשה יואב מלחמה אבל זכותו של דוד עומדת לו ליואב במלחמותיו של דוד:

דאמר רבי אבא בר כהנא:

אילמלא דוד לא עשה יואב מלחמה.

ואילמלא יואב - לא עסק דוד בתורה,

דכתיב: "ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו".

ויואב בן צרויה על הצבא²⁷⁶ (שמואל ב' ח, טו-טז).

מה טעם דוד: "עשה משפט וצדקה לכל עמו"? משום ד"יואב על הצבא".

ומה טעם "יואב על הצבא" משום ד"דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו".

²⁷⁶ **טו וימלך דוד על כל ישראל ויהי דוד עשה משפט וצדקה לכל עמו. טז ויואב בן צרויה על הצבא ויהושפט בן אחילוד מזכיר**

40. מח, ב

רס"י

בור וסירה גרמו לו לאבנר שנהרג. בור צפחת מים שלקח דוד מראשותיו של שאול כשהיה ישן במעגל וכשאמר להם דוד בני מות אתם שלא שמרתם את אדוניכם שכבר הייתי יכול להורגו (שמיאל א כו) ראו נא איפוא חנית המלך ואיה צפחת המים וגוי היה לו לאבנר למחות בשאול ולומר לו ראה כמה צדיק הוא שלא הרגך ולא מיחה אלא אמר שמא אחד מבני הצבא נתנם לו:

וסיירה קוץ. כשכרת דוד את כנף מעילו של שאול במערה היה לו לאבנר ללמד זכות על דוד ולומר לשאול ראה כמה חס עליך ולא הרגך בהיותך יחד עמו במערה ולא לימד זכות אלא אמר שמא כשעברתם אצל הקוצים והסירים נכנס אחד מן הקוצים בכנף מעילך והוא היה טמון שם וחתכו:

שדנו דין סנהדרי. כמו (דברים כא) אל זקנו עירו ואל שער מקומו דסתם שער לשון סנהדרי הוא שהיו דנין שם: **על עסקי שלו.** לשון של נעלך (שמות ג) שאל לו בערמה יבמה גדמת היאך חולצת התחיל שוחה מלפניו ומראהו כך היא חולצת בשיניה והוא שלף חרבו והרגו כדכתיב (מלכים א ב) בחגורתו אשר במתניו ובנעלו אשר ברגליו:

שהם דרשו אכין ורקין. שלא לקיים מצות המלך לעבור על דברי תורה עמשא כדאמרן אבנר כשאמר לו שאול לעבדיו (שמואל א כב) סובו והמיתו את כהני ה' וגוי וכתוב (שם) ולא אבו עבדי שאול לשלוח ידם ולפגוע וגוי:

והוא לא היה דורש. והרג אוריה במצותו של דוד אע"ג שלא צוה דוד אלא באיגרת כדכתיב (שם ב יא) ויכתב בספר לאמר הבו את אוריה וגוי: **ויקבר בביתו במדבר.** ביואב כתיב:

"וַיֵּצֵא יוֹאָב מֵעַם דָּוִד וַיִּשְׁלַח מַלְאָכִים אַחֲרֵי אֲבִנֵּר, וַיָּשִׁיבוּ אֹתוֹ מִבּוֹר הַסִּירָה"²⁷⁷ (שמואל ב' ג, כו)

מאי "בור הסיירה"?

אמר רבי אבא בר כהנא: בור וסירה גרמו לו לאבנר שינהרג.

"וַיִּטְהוּ יוֹאָב אֶל תּוֹךְ הַשָּׁעַר לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּשָׁלִי"²⁷⁸ (שמואל ב' ג, כז).

אמר רבי יוחנן: שָׁדְנוּ דִין סְנֵהֲדָרִי.

אמר ליה: מאי טעמא קטלתיה לעשאל?

עשאל רודף היה.

היה לך להצילו באחד מאיבריו!

לא יכילי ליה.

השתא בדופן חמישית פונת ליה, באחד מאיבריו לא יכלת לכוון ליה?!

"לְדַבֵּר אֵתוֹ בְּשָׁלִי".

אמר רב יהודה אמר רב: על עיסקי שלו.

"וַיִּכְהוּ שָׁמַיִם הַחֲמִשָּׁה" (שמואל ב' ג, כז).

אמר רבי יוחנן: בדופן חמישית, מקום שמרה וכבד תלוין בו.

"וְהָשִׁיב ה' אֶת דָּמוֹ עַל רֹאשׁוֹ אֲשֶׁר פָּגַע בְּשָׁנֵי אֲנָשִׁים צַדִּיקִים וְטָבִים מִמֶּנּוּ" (מלכים א' ב, לב)

"טובים" - שהיו דורשין "אכין" ו"רקין", והוא לא דרש.

"צדיקים" - שהן בפה ולא עשו. והוא באיגרת עשה.

"וַעֲמָשָׂא לֹא נִשְׁמַר בַּחֲרֵב אֲשֶׁר בְּיַד יוֹאָב"²⁷⁹ (שמואל ב' כ, י).

אמר רב: שלא חשדו.

"וַיִּקְבֹּר בְּבֵיתוֹ בַּמִּדְבָּר"²⁸⁰ (מלכים א' ב, לד).

²⁷⁷ ויצא יואב מעם דוד וישלח מלאכים אחרי אבנר וישבו אותו מבור הסיירה ודוד לא ידע

²⁷⁸ וישב אבנר חבירו ויטהו יואב אל תוך השער לדבר אתו בשלי ויכהו שם החמש וימת בדם עשה אל אחיו

²⁷⁹ ועמשא לא נשמר בחרב אשר ביד יואב ויכהו בה אל החמש וישפך מעיו ארצה ולא שנה לו וימת ויואב ואבישי אחיו דרך אחרי שבע בן בכרי

²⁸⁰ ויעל בניהו בן יהוידע ויפגע בו וימתהו ויקבר בביתו במדבר

רש"י

מופקר לכל. לעניים להתפרנס מביתו:
אפי' מוניני וצחנתא טעים. אפילו דברים דקים וענוגים:
טעים. שהיה טועם:
פריס להו. משלח להם למזונות לעניים של עיר: פריס לשון פרס שנוטלין מבית המלך ופסוק זה בדברי הימים כשלכד דוד את מצודת ציון:
מוניני. דגים קטנים וצחנתא מין דגים קטנים:

אטו ביתו מדבר הוא?!

אמר רב יהודה אמר רב:
 כמדבר, מה מדבר מופקר לכל,
 אף ביתו של יואב מופקר לכל.

דבר אחר:
 כמדבר, מה מדבר מנוקה מגזל ועריות - אף ביתו של יואב מנוקה מגזל ועריות.

"ויואב יחיה את שאר העיר"²⁸¹ (דברי הימים א' יא, ח).

אמר רב יהודה:
 אפילו מוניני וצחנתא טעים פריס להו.

הדרן עלך "נגמר הדין"

²⁸¹ ויבן העיר מסביב מן המלוא ועד הסביב ויואב יחיה את שאר העיר